

ΠΑΡΑΝΕΣΤΙ ΔΡΑΜΑΣ Η ΑΘΕΑΤΗ ΓΟΗΤΕΙΑ

Το Παρανεστί ξυπνάει μέσα από τις θρυλικές χειμωνιάτικες ομίχλες της κοιλάδας του Νέστου.

Άσημος σιδηροδρομικός σταθμός πριν μερικά χρόνια- μεταμορφώνεται σταδιακά σ' έναν τουριστικό προορισμό με τεράστιες περιηγητικές δυνατότητες.

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΘΕΟΦΙΛΟΣ Δ. ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΑΝΝΑ Α. ΚΑΛΑΪΤΖΗ

Το σύγχρονο INTERCITY έχει αντικαταστήσει τα τελευταία χρόνια τα παλιά τρένα που αγκομαχούσαν με το κάρβουνο στις μηχανές τους. Ο σταθμός του Παρανεστίου όμως, χτισμένος από Αυστρούγγρους το 1895- διατηρεί ακόμη και σήμερα αναλλοίωτη την γραφικότητά του.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Για πολλά χρόνια πίστευα, ότι το Παρανεστί Δράμας ήταν απλά ένας σιδηροδρομικός σταθμός, στην πολύωρη διαδρομή του τραίνου ως τον Έβρο. Πέρα από την γοητευτική αρχιτεκτονική των παλιών κτιριακών εγκαταστάσεων του σταθμού με τις οξυγώνιες σκεπές, το Παρανεστί ήταν μια άχρωμη κωμόπολη, που είχε ενδιαφέρον μόνον για τους ντόπιους. Έτσι, μετά από αρκετά ταξίδια προς την Ξάνθη ή τον Έβρο είχα καταλήξει οριστικά, ότι δύο μόνον άξια λόγου γνωρίσματα χαρακτήριζαν το Παρανεστί.

Το πρώτο ήταν γεωγραφικό αφού, μετά από λίγο, ο ταξιδιώτης εγκατέλειπε τα όρια της Μακεδονίας και εισχωρούσε στη Θράκη, την τελευταία γεωγραφική ενότητα της πατρίδας μας πριν απ' τα σύνορα με την Τουρκία.

Το δεύτερο γνώρισμα ήταν γεωφυσικό καθώς, μερικά χιλιόμετρα μετά το Παρανεστί, το τρένο αποχωριζόταν την μονότονη ως τότε

καμπύσια διαδρομή του και εισορμούσε σε αναρίθμητες μικρές και μεγάλες γαλαρίες, δίπλα στους ονειρευμένους μαιάνδρους των Στενών του Νέστου. Πάνω από 25 ήταν οι γαλαρίες ως τους Τοξότες, καμιά άλλη περιοχή της Ελλάδας δεν σκάφτηκε τόσο πολύ, για να περάσει μέσα από τα έγκατά της σιδηροδρόμος. Ήταν ένα έργο που ολοκληρώθηκε προς τα τέλη του 19ου αιώνα και υπήρξε για την εποχή του - αλλά ακόμη και για τα σημερινά κατασκευαστικά δεδομένα-αξιοθαύμαστο. Θυμάμαι από εκείνες τις γαλαρίες, πως όσο καλά κι αν κλείναμε τα τζάμια, πάλι το φούμο από το κάρβουνο της μηχανής έβρισκε τρόπο κι έφτανε ως τα ρούχα και τα πρόσωπά μας. Το DIESEL ως καύσιμη ύλη για τα τρένα, ως τα μέσα της δεκαετίας του '60 ήταν άγνωστο, αγκομαχούσε η μηχανή με το κάρβουνο στις ανηφόρες, με λίγη φαντασία ένιωθε κανείς σαν επιβάτης του θρυλικού ORIENT EXPRESS. Σ' αυτό βοηθούσε κι η αλλαγή του τοπίου, που άρχιζε σταδιακά να θυμίζει κάτι

από Ανατολή. Όσο το τραίνο συνέχιζε την πορεία του στους νομούς της Ξάνθης και Ροδόπης, τόσο πιο πολύ πλήθαινε η παρουσία του μουσουλμανικού στοιχείου με τα τζαμιά, τους μιναρέδες και τους φερετζέδες...

Με τέτοιες μνήμες είχε συνδεθεί παλιά το Παρανέστι. Πολλά χρόνια αργότερα αποτέλεσε για μας σταθμό ανεφοδιασμού σε καύσιμα και τρόφιμα, για τις αξέχαστες περιπλανήσεις μας στο φημισμένο "**Παρθένο Δάσος του Φρακτού**". Μα και τότε ακόμα το Παρανέστι και η περιοχή του παρέμεναν στη σκιά του ενδιαφέροντός μας, ποτέ τα μάτια μας δεν το είχαν δει σαν "προορισμό". Κι ούτε ήταν δυνατόν να φανταστούμε, πως κάποτε θα ήταν το ορμητήριό μας για διάστημα οχτώ ημερών και, φεύγοντας, θα ευχόμασταν να είχαμε άλλο τόσο χρόνο στη διάθεσή μας.

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ "PHILOXENIA"

Η μέρα χαράζει, τα τελευταία σκοτάδια της νύχτας του Νοέμβρη απομακρύνονται. Το Παρανέστι αρχίζει να ξεπροβάλλει

λει δειλά μεσ' από τις πυκνές ομίχλες που αναδύονται απ' τα νερά του Νέστου. Προφυλαγμένοι από το κρύο στην εσοχή του μπαλκονιού μας, παρακολουθούμε εδώ και λίγη ώρα την προσπάθεια του ήλιου να διαπεράσει το στρώμα της ομίχλης, να φτάσει ως εμάς. Δεν είναι εύκολο. Τις πρώτες πρωινές ώρες αυτής της εποχής πολύ συχνά η κοιλάδα του Νέστου παραμένει αθέατη πίσω από συμπαγή ομίχλη. Γεμίζει τότε ο τόπος με υγρασία, που στις κρύες μέρες μεταβάλλεται σε πάχνη, παίρνει το τοπίο μιαν όψη εξωπραγματική, γεμάτη γοητεία και μυστήριο.

Δεν κρατάει πολλή ώρα αυτή η εικόνα. Μέσα σε λίγα λεπτά ο ήλιος ξεπροβάλλει πανίσχυρος, διαλύει την ομίχλη και το μυστήριο, στο θερμόμετρο η θερμοκρασία ανεβαίνει, απ' το 0°C φτάνει στους +5°C. Τα χρώματα του φθινοπώρου ολόγυρα γλυκαίνουν, τα αναρίθμητα λουλούδια στον κήπο του ξενοδοχείου ζωηρεύουν. Όσο κι αν ακούγεται ρομαντικό ή υπερβολικό, αυτά τα λουλούδια ήταν που κέρδισαν τις πρώτες μας εντυπώσεις στο ξενοδοχείο PHILOXENIA, εδώ στο Παρανέστι.

Εικόνες πρωινής πάχνης και υγρασίας στην σιδερένια σιδηροδρομική γέφυρα του Νέστου- έξω από το Παρανέστι.

Ένα τμήμα της εξαιρετικής αίθουσας υποδοχής με το τζάκι και τα άνετα σαλόνια της. Το υπόλοιπο τμήμα της αίθουσας με το δικό του τζάκι- λειτουργεί ως χώρος πρωινού-καφέ ή και ποτού τις βραδινές ώρες.

Λειτουργώντας από τον Απρίλιο του 1999- το ξενοδοχείο PHILOXENIA είναι ένα στολίδι για το Παράνεστι και τον τουρισμό της Δράμας γενικότερα. Το μεράκι και η καλαισθησία του Σάββα Γεωργιάδη και της οικογένειάς του είναι ορατά παντού- τόσο στο εσωτερικό της μονάδας- όσο και στον περιβάλλοντα χώρο- που δεν διαφέρει από έναν καταπληκτικό ανθόκηπο.

Τοποθετημένα σε γλάστρες ξύλινες και κεραμικές ή φυτεμένα στο έδαφος μέσα σε πατέ-ρια, όλα άριστα περιποιημένα και τα περισσότερα ψαλιδισμένα σε σχήμα σφαιρικό, μας έκαναν να αναρωτιόμαστε ποιος ήταν αυτός ο άνθρωπος που είχε τόσο μεράκι, τόση ευαισθησία αλλά και τόσο χρόνο ν' αφιερώνει για λουλούδια και γκαζόν.

-Μακάρι να είχα λίγο περισσότερο ακόμα χρόνο. Έστω κι έτσι όμως προσπαθώ να κάνω ό,τι μπορώ. Πιστεύω άλλωστε, πως η παρουσία των λουλουδιών, όχι μόνον δίνει χρώμα και ομορφιά στο περιβάλλον αλλά συμβάλλει και στην ψυχική ευφορία του ανθρώπου, λύνει την απορία μας ο **Σάββας Γεωργιάδης**, ο οικοδεσπότης μας και μας καλωσορίζει με μια θερμή χειραψία.

Περιφέρουμε το βλέμμα μας στον περιβάλλοντα χώρο του ξενοδοχείου. Χτισμένο δίπλα σ' έναν πευκόφυτο λόφο που δεσπόζει πάνω από το Παράνεστι, με διακριτική χρήση σχιστόλιθου στους τοίχους και ξύλου στα μπαλκόνια, το ξενοδοχείο PHILOXENIA είναι απόλυτα εναρμονισμένο με το περιβάλλον. Ο αύλειος χώρος είναι στρωμένος με πλάκες, που ανάμεσά τους παρεμβάλλεται γκαζόν, κουρεμένο με μεγάλη επιμέλεια. Πλακόστρωτοι διάδρομοι και καλοφτιαγμένες σκάλες οδηγούν σε σημεία θέας και ανάπαυσης με τραπεζάκια και καρέκλες. Είναι βέβαιο, πως εκτός από τις κρύες μέρες της χειμερινής περιόδου, αυτός ο κήπος του ξενοδοχείου χαρίζει υπέροχες στιγμές στους επισκέπτες του, μέσα σ' ένα περιβάλλον με απόλυτη γαλήνη,

Ευρύχωρα- λειτουργικά και εξοπλισμένα στην εντέλεια- τα δωμάτια του ξενοδοχείου PHILOXENIA καλύπτουν όλες τις σύγχρονες ανάγκες ενός απαιτητικού επισκέπτη. Μέσα σ' ένα γαλήνιο περιβάλλον με απεριόριστη θέα- αποτελούν το ιδανικό ορμητήριο για την εξερεύνηση της εκπληκτικής περιοχής του Παρανεστίου.

αμόλυντη ατμόσφαιρα και θέα εξαιρετική. Πάει περίπου ένας χρόνος, που κάποιος αναγνώστης του περιοδικού μάς είχε ενημερώσει για την ύπαρξη αυτής της θαυμάσιας μονάδας στο ακριτικό Παρανεστί, αλλά αναβάλλαμε την επίσκεψή μας διαρκώς.

Αποτελούσε όραμα ζωής για τον Σάββα Γεωργιάδη και την οικογένειά του η δημιουργία αυτού του ξενοδοχείου. Με την υλοποίηση του προγράμματος LEADER II, που επικυρώνεται από το Υπουργείο Γεωργίας και διαχειρίζεται στο Νομό η **Αναπτυξιακή Εταιρεία Δράμας Α.Ε.**, του δόθηκε η ευκαιρία να κάνει το όραμά του πραγματικότητα.

-Κάθε χρόνο χιλιάδες άνθρωποι εντυπωσιάζονται από το φυσικό κάλλος της περιοχής και είχαν την επιθυμία να παραμείνουν και να την γνωρίσουν περισσότερο. Η απουσία όμως καταλύματος τους αποθάρρυνε και τους απομάκρυνε από τον τόπο μας. Θεώρησα, πως ήταν χρέος τιμής για μένα να καλύψω αυτό το κενό, όσο καλύτερα γινόταν. Έτσι

γεννήθηκε η "PHILOXENIA" και από τον Απρίλιο του 1999 βρήκε τη δική της στέγη η παραδοσιακή φιλοξενία των κατοίκων του Παρανεστίου.

Το εσωτερικό του ξενοδοχείου δεν θα μπορούσε να διαφέρει σε τάξη, καλαισθησία και σημασία στην λεπτομέρεια από τον περιβάλλοντα χώρο. Η αίθουσα υποδοχής και προωνού μας εκπλήσσει με την ευρυχωρία και τη λειτουργικότητά της. Δυο θαυμάσια τζάκια, αναπαυτικοί καναπέδες, επίπλωση υψηλής ποιότητας, άπλετο φως και θέα από τα παράθυρα, είναι ένας συνολικός χώρος, όπου κάθε επισκέπτης θα ήταν ευτυχής να παραμείνει για ένα μεγάλο διάστημα της μέρας. Όσο κι αν παρατηρώ προσεκτικά, πουθενά δεν διαπιστώνω τάσεις υπερβολής ή εξεζητημένης πολυτέλειας με πρόθεση εντυπωσιασμού. Ο Σάββας Γεωργιάδης αποδεικνύει με τις ποιτικές επιλογές του, πόσο σοβαρό θεωρεί το λειτουργημά του και πόσο πολύ σέβεται τους επισκέπτες που τον τιμούν με την παρουσία τους.

Αίθουσα πρωινού του ξενοδοχείου PHILOXENIA- ένας χώρος άνετος και λειτουργικός που προσφέρεται επίσης για καφέ- καθώς και για ποτό τις βραδυνές ώρες.

Το δωμάτιό μας είναι εξαιρετικό. Διαθέτει όλα εκείνα τα απαραίτητα στοιχεία, που κάνουν ευχάριστη τη διαμονή του επισκέπτη, όπως πλήρως εξοπλισμένη κουζίνα, ψυγείο, τηλεόραση, θαυμάσιο μπάνιο με άφθονο ζεστό νερό όλο το 24ωρο, κάδρα στους τοίχους με φωτογραφίες από τα ωραιότερα σημεία της περιοχής, επίπλωση υψηλού επιπέδου και ευρυχωρία που αγγίζει τα όρια της υπερβολής. Στη σχετική μας παρατήρηση ο Σάββας δηλώνει απλά, πως "ίσως θα μπορούσε να κερδίσει δυο δωμάτια παραπάνω, θα έχανε όμως την εκτίμηση των επισκεπτών του". Αν η πλειοψηφία των ξενοδόχων στην Ελλάδα είχε τη νοοτροπία του Σάββα, είναι βέβαιο, πως το επίπεδο του τουρισμού θα ήταν πολύ υψηλότερο στη χώρα μας.

Η θέα από το ευρύχωρο μπαλκόνι του δωματίου μας είναι ανοιχτή στον ανατολικό, νότιο και νοτιοδυτικό ορίζοντα, με το Παρανέστι και την κοιλάδα του Νέστου και απέναντι τα κατάφυτα βουνά της Λεκάνης. Αν ήταν

ένα ανοιξιάτικο ή καλοκαιρινό ξημέρωμα, θ' απολαμβάναμε την ανατολή του ήλιου καθισμένοι μπροστά στο πρωινό μας καφεδάκι, στα τέλη του Νοέμβρη όμως είναι αδύνατο να παραμείνει κανείς για πολλή ώρα στο μπαλκόνι. Παίρνουμε λοιπόν το πρωινό μας πλάι στο αναμμένο τζάκι παρέα με τον Σάββα, προετοιμάζοντας τις λεπτομέρειες της πρώτης μας αναγνωριστικής περιήγησης στην ορεινή χώρα του Παρανεστίου. Η γυναίκα του η **Νίτσα** μας έχει ετοιμάσει άφθονα τρόφιμα, σαν να πρόκειται να μείνουμε δυο μέρες στα βουνά.

- Οι παλιοί έλεγαν, πως πάντα στο βουνό πρόχει να έχεις περισσότερα μαζί σου, λέει ο Σάββας. Δεν αποκλείεται να συναντήσεις κάποιον πεινασμένο, που να έχει την ανάγκη σου.

Συμφωνώ απόλυτα μαζί του, αν και ομολογώ, πως ποτέ ως τώρα δεν είχα σκεφτεί μια τέτοια προοπτική.

Με τον ήλιο να μπαινοβγαίνει μεσ' τα σύννεφα και το θερμόμετρο στους 7^ο C ξεκινάμε.

Σχεδιασμός Χάρτη: Νίκος Μέντης, Δασολόγος Δασ. Δράμας

ΣΤΑ ΒΟΡΕΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΝΕΣΤΙΟΥ

ΣΤΟΝ κεντρικό οδικό άξονα που διασχίζει το Παρανέστι υπάρχει μια, μεγάλη πινακίδα, που με βόρεια κατεύθυνση οδηγεί στο βασικό οδικό δίκτυο, που συνδέει το Παρανέστι με τους ημιορεινούς και ορεινούς του οικισμούς, την οροσειρά της Κεντρικής Ροδόπης και το περίφημο "Παρθένο Δάσος του Φρακτού". Πέντε περίπου χιλ. πιο πάνω υπάρχει στα δεξιά χωματόδρομος που οδηγεί στον "Άνω Θόλο".

-Το ξέρετε αυτό το χωριό; ρωτάει ο Σάββας.
 -Πώς να το ξέρουμε; Κάθε φορά που ανηφο-

ρίζαμε από το Παρανέστι δεν ξεστρατίζαμε ποτέ, μοναδικός στόχος και προορισμός μας ήταν το Δάσος του Φρακτού.

Χτισμένο σε μια ομαλή ηλιόλουστη πλαγιά με νότιο προσανατολισμό το χωριουδάκι, αποκάλυπτε από αρκετή απόσταση τη γραφικότητά του. Το σύνολο σχεδόν των σπιτιών του βασίζονται στην ντόπια αγροτική αρχιτεκτονική, που δεν διαφοροποιείται ουσιαστικά ως προς το είδος και τους μηχανισμούς εξέλιξης από την βαλκανική κατοικία ή και την κατοικία του ευρύτερου πολιτισμικού χώρου της Ανατολής.

Μερικά σπίτια διατηρούνται σε καλή κατάσταση και δείχνουν να κατοικούνται, πολλά

Φθινόπωρο στην ορεινή περιοχή του Παρανεστίου. Αληθινή ευτυχία για την όραση.

όμως είναι ερειπωμένα ή έτοιμα να καταρρεύσουν. Μεγάλη εντύπωση μας προκαλούν οι πολλές ομοιόμορφες καμινάδες, που εξέχουν πάνω απ' τις σκεπές καθώς και μερικά αρχοντικά ή μεγάλα νοικοκυρόσπιτα. Τα σπίτια αυτά, που ξεχωρίζουν αμέσως από τα συνηθισμένα αγροτόσπιτα, έχουν πολύ μεγαλύτερο όγκο, καλύτερη κατασκευή και αξιόλογα μορφολογικά στοιχεία. Ανήκαν σε κατοικίες εύπορων οικογενειών, καπνομεσιτών ή γεωργοκτηνοτρόφων. Στο κέντρο του χωριού δεσπόζει η πετρόχτιστη εκκλησία λίγα μέτρα όμως πιο πάνω υπάρχει μια μεγάλη περιφραγμένη έκταση, που φιλοξενεί μια κτηνοτροφική μονάδα αγελάδων.

Δυο-τρεις οικογένειες παραμένουν πια στον Άνω Θόλο από τους 600 περίπου κατοίκους που διέμεναν εδώ το 1951. Το σύνολο σχεδόν του πληθυσμού μετανάστευσε είτε στο εξωτερικό, την δεκαετία 1961-71, είτε στο εσωτε-

ρικό την επόμενη δεκαετία, δημιουργώντας τον **Κάτω Θόλο** δίπλα στο Παρανέστι. Ωστόσο μια παλιά πέτρινη βρύση εξακολουθεί να τρέχει ακόμα, έστω και λιγοστό νερό. Αντίθετα, μια άλλη μεγαλύτερη, έχει στερέψει από χρόνια.

Διασχίζουμε το χωριό και βαδίζουμε ως την κορυφή ενός λόφου, που πάνω του δεσπόζει ένα παλιό πολυβολείο, κατάλοιπο των τελευταίων πολέμων. Η θέα του Άνω Θόλου και των γύρω κορυφογραμμών προς κάθε σημείο του ορίζοντα είναι πανοραμική. Κάτω ακριβώς από τον λόφο περνάει ένας καλοστρωμένος χωματόδρομος, που η μια διακλάδωσή του κατηφορίζει νότια και καταλήγει πάλι στο Παρανέστι, ενώ η άλλη ανηφορίζει βορειοανατολικά και χάνεται μέσα στα βουνά.

-Αυτό ήταν ένα παλιό οδικό δίκτυο, που συνέδεε τον Άνω Θόλο με κάποιους ορεινούς

οικισμούς, όπως το Αμισσηρό, το Τραχώνι και τα Ποταμάκια, εξηγεί ο Σάββας. Οι δυο πρώτοι οικισμοί έχουν ερειπωθεί και εγκαταλειφθεί οριστικά, ενώ στον τελευταίο εξακολουθεί να διαμένει ένα ζευγάρι κτηνοτρόφων. Είναι ένα πολύπλοκο δασικό οδικό δίκτυο με πολλές διακλαδώσεις, που διατρέχει τον ανατολικό ορεινό όγκο του Δήμου Παρανεστίου και χρησιμοποιείται σήμερα κυρίως για υλοτομικούς σκοπούς. Σ' ένα σημείο συναντάει μια καινούργια χάραξη του Δασορχείου Δράμας, που καταλήγει στα σύνορα με τον

αλλά στρίβουμε δεξιά. -Ήρθε η ώρα να γνωρίσετε το Αρκουδόρεμα, λέει ο Σάββας, μια περιοχή με παρθένα ομορφιά από τις λιγότερο γνωστές σ' αυτή τη χώρα.

Ασφάλτοστρωμένος πάντα ο δρόμος, ξεκινάει τη διαδρομή του μέσα στο φαράγγι, παρακολουθώντας πιστά από ψηλά την ελικοειδή πορεία του νερού μέσα στο ρέμα. Ακόμα και σήμερα, μετά από τόσες διασχίσεις που επακολούθησαν, δεν έχω καταλήξει ποιο ήταν εκείνο ή εκείνα τα στοιχεία της διαδρομής, που μας εντυπωσίασαν περισσότερο. Ήταν η

Εξωτερική λεπτομέρεια δευτέρου ορόφου- παλιού παραδοσιακού σπιτιού στον Άνω Θόλο. Διακρίνονται τα πηχάκια στα παράθυρα και η χρήση του "τσατμά".

Επιβλητικό αρχοντόσπιτο στον Άνω Θόλο- διατηρημένο σε πολύ καλή κατάσταση χάρη στην ισχυρή τοιχοποιία του. Αν και ο Άνω Θόλος δεν ανήκει στην κατηγορία των ορεινών οικισμών που υποφέρουν απ' το δριμύ κλίμα του χειμώνα- εν τούτοις η κατασκευή του σπιτιού είναι βαριά- με μικρά παράθυρα και με καθολική χρήση λιθοδομής χωρίς την παρουσία "τσατμά".

νομό Ξάνθης, κάτω ακριβώς από τον θεαματικό καταρράκτη του **Τραχωνίου ή Λειβαδίτη**. Εγκαταλείπουμε τον γοητευτικό οικισμό του Άνω Θόλου και συνεχίζουμε την ασφάλτινη διαδρομή μας προς τα βόρεια. Μόλις δυόμιση χιλιόμετρα πιο πάνω φτάνουμε σε μια βασική διασταύρωση, που προς τα βόρεια (αριστερά) οδηγεί στις γνωστές ιαματικές πηγές των Θερμιών και συνεχίζει για το Παρθένο Δάσος, ενώ προς τα βορειοανατολικά (δεξιά) κατευθύνεται προς τους οικισμούς της Πρασινάδας, των Διποτάμων, της Σώλης και το Αρκουδόρεμα. Είναι η πρώτη φορά μετά από τόσα χρόνια και τόσες διελεύσεις απ' αυτή τη διαδρομή, που δεν συνεχίζουμε βόρεια προς το Παρθένο Δάσος

καταιγιστική εναλλαγή και ποικιλία του τοπίου; Τα επιβλητικά βραχώδη συμπλέγματα που ορθώνονταν μπροστά μας κάθε τόσο; Η απίστευτη σύνθεση των φθινοπωρινών χρωμάτων στις απρόσιτες πλαγιές; Η γοητεία της παρθενικής ματιάς σ' αυτό τον τόπο; Ή μήπως όλα αυτά μαζί και τόσα ακόμα που αδυνατώ να περιγράψω; Δεν ξέρω και ούτε μου είναι απαραίτητο να το προσδιορίσω. Σημασία έχει, ότι η διάσχιση της Χαράδρας του Αρκουδορέματος, έστω και με αυτοκίνητο, ήταν μια διαδρομή αποκάλυψη, ένα από εκείνα τα τοπία που κάνουν την Ελληνική φύση μοναδική και ασύγκριτη.

-Αναλογίζομαι, λέει κάποια στιγμή ο Σάββας, τι ανεπανάληπτη εμπειρία θα ήταν, η πεζο-

πορική διάσχιση του φαράγγιού, με μονοπάτι λαξευμένο παράλληλα με την κοίτη του Αρκουδορέματος. Θα ήταν ίσως το μεγαλύτερο δώρο που θα μπορούσε να κάνει η Πολιτεία για την ήπια οικοτουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

-Αν μάλιστα το έργο αυτό συνδυαζόταν με πινακίδες, που θα ανέφεραν την ονοματολογία των διάφορων δέντρων, φυτών και πετρωμάτων που θα συναντούσε το μονοπάτι στη διαδρομή του, θα ήταν μια πολύτιμη και ευχάριστη περιβαλλοντική εκπαίδευση για μικρούς και μεγάλους συμπληρώων. Τέτοια πεζοπορικά εκπαιδευτικά μονοπάτια, που μάλιστα συνοδεύονται από καλαίσθητα έντυπα, έχουν δημιουργηθεί εδώ και χρόνια στην Κύπρο και συμβάλλουν αποφασιστικά στην αγάπη των ανθρώπων, και ιδιαίτερα των παιδιών, για το φυσικό περιβάλλον.

Η διαδρομή μας στο φαράγγι συνεχίζεται με πολλές στάσεις. Δυστυχώς οι πλαγιές είναι τόσο απόκρημνες, που καθιστούν την προσέγγιση της κοίτης σχεδόν αδύνατη χωρίς ειδικό

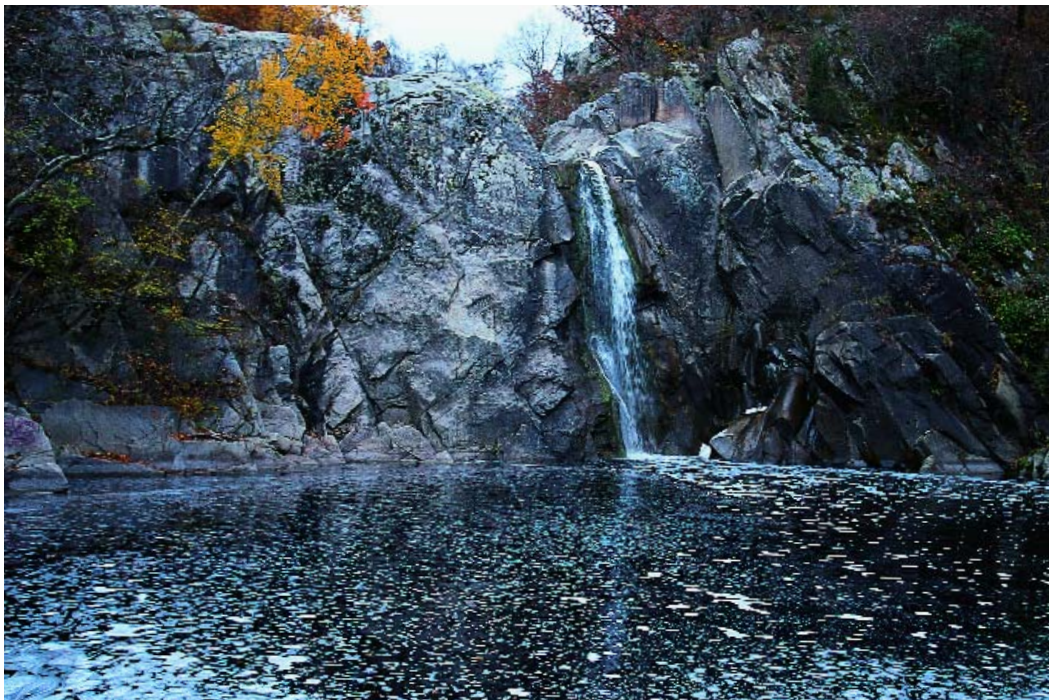
εξοπλισμό.

Σιγά-σιγά το φαράγγι αρχίζει να ημερεύει, αποβάλλει το απόκρημνο ανάγλυφο των πρώτων χιλιομέτρων και παίρνει τη μορφή μιας ήπιας και ειδυλλιακής κοιλάδας.

Μια πινακίδα του Δασαρχείου μας πληροφορεί, πως 600 μ. στα δεξιά μας είναι ο Καταρράκτης της **Αγίας Βαρβάρας**. Με το αυτοκίνητο καλύπτουμε τα πρώτα 300 μ. της διαδρομής μέχρι την κοίτη του ρέματος. Εδώ το Δασαρχείο Δράμας έχει εγκαταστήσει ένα ωραίο ξύλινο κιόσκι και μια καινούργια σιδερένια γέφυρα-σταθερότατη μεν αλλά αμφίβολης αισθητικής αντιστοιχίας με το τοπίο - που ενώνει τις όχθες του ρέματος και έχει αντικαταστήσει την πρόχειρη γέφυρα με κορμούς δέντρων που υπήρχε παλιότερα.

300 μέτρα πιο πάνω ακούγεται έντονος ήχος νερού που πέφτει από ψηλά και ο Καταρράκτης της Αγίας Βαρβάρας βρίσκεται μπροστά μας. Το ύψος του πρέπει να ξεπερνάει τα 15 μέτρα, το νερό ξεχύνεται άφθονο από το στόμιο του καταρράκτη και πέφτει με πάταγο

Ο Καταρράκτης της Αγίας Βαρβάρας απέχει μόλις 300 μέτρα με τα πόδια και- μετά την υποδομή που έχει δημιουργήσει το Δασαρχείο Δράμας- είναι ένα πολύ δημοφιλές σημείο αναψυχής και ξεκούρασης.

Εντυπωσιακό βραχώδες συγκρότημα στη διαδρομή προς τον Καταρράκτη του Τραχωνίου ή Λειβαδίτη.

Φαράγγι Αρκουδορέματος με παρόντα όλα τα χρώματα του φθινοπώρου. Το νερό στο βάθος της χαράδρας παραμένει αθέατο.

Το μεγάλο γεφύρι στο Αρκουδόρεμα- που παλιά συνέδεε τα Διπτόταμα με το Τραχώνι. Σύμφωνα με τον τοπογράφο μηχανικό Γιώργο Τσότσο είναι το μεγαλύτερο γεφύρι στο νομό Δράμας και το μεγαλύτερο σε ύψος στην Ανατολική Μακεδονία. Το μήκος του είναι 41 μ.- το πλάτος 2.5- το ύψος 10 και το άνοιγμα του τόξου 17.5 μέτρα. Επισκευάστηκε γύρω στο 1930-40- οπότε έγινε προσθήκη καθ' ύψος στο οδόστρωμα με πελεκητές πέτρες. Η τοιχοποιία του είναι με αργούς λίθους- που είναι λαξευτοί μόνον στην εξωτερική όψη. Η ποιότητα των λίθων του (σχιστόλιθοι) που δεν είναι υδροπερατοί- σε συνδυασμό με τις επισκευές- εγγυώνται την παρουσία του για μακρό χρονικό διάστημα ακόμα.

Τμήμα του γιγαντιαίου Καταρράκτη του Τραχωνίου ή Λειβαδίτη. Παρά τον όγκο νερού και την ταχύτητα ροής του- στις χαμηλές θερμοκρασίες του χειμώνα παγώνει.

σε μια φυσική πισίνα κυκλική με σημαντικό βάθος και με διάμετρο, που δεν πρέπει να είναι μικρότερη από 35 μέτρα.

Μένουμε αρκετή ώρα σ' αυτό το εξαιρετικό περιβάλλον ακούγοντας μόνον τον ήχο του νερού. Επιστρέφουμε στο αυτοκίνητο και συνεχίζουμε τη διαδρομή μας στην κοιλάδα του Αρκουδορέματος. Δυο περίπου χιλιόμετρα πιο πάνω εγκαταλείπουμε και πάλι το βασικό οδικό δίκτυο και στρίβουμε δεξιά με κατεύθυνση προς τον **Καταρράκτη του Τραχωνίου**. Διασχίζουμε την κοίτη του Αρκουδορέματος πάνω από μια επίπεδη τσιμεντένια διάβαση και 200 μέτρα πιο πάνω συναν-

τάμε μια εντυπωσιακή σε μέγεθος πετρόχτιστη θολωτή γέφυρα, που παλιότερα συνέδεε τους οικισμούς Διπτόταμα και Τραχώνι.

-Οι πολλές χαραδρώσεις του εδάφους και τα ρέματα που περνούν ανάμεσά τους - με κυριότερο το Αρκουδόρεμα - ήταν ο λόγος, που οι παλιοί κάτοικοι των ημιορεινών και ορεινών οικισμών του Παρανεστίου κατασκεύασαν αρκετές και σημαντικές τοξωτές γέφυρες, λέει ο Σάββας. Όλες αυτές οι γέφυρες ήταν οι απαραίτητοι συνδετικοί κρίκοι ενός εκτεταμένου δικτύου μονοπατιών, που συνέδεαν τους οικισμούς μεταξύ τους. Και θα είχε μεγάλο ενδιαφέρον για τους φυσιολάτρεις

ΦΩΤ: ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΣΑΒΒΟΠΟΥΛΟΣ

Η εκκλησία της Παναγίας στα Άνω Ποταμάκια. Κάποιες εργασίες συντήρησης που έχουν ήδη ξεκινήσει ίσως αποδειχθούν σωτήριες τόσο για το εκκλησάκι όσο και για το παλιό καμπαναριό που είναι χτισμένο με πωρόλιθο.

Σε ένα από τα πολλά λιβάδια της περιοχής τα άλογα βόσκουν αμέριμνα μέσα στο όμορφο φθινοπωρινό τοπίο.

και πεζοπόρους αλλά και για την σύνδεση με το ιστορικό παρελθόν, αν κάποτε αναγνωρίζονταν, διανοίγονταν και σηματοδοτούνταν, όλα αυτά τα παλιά, παραδοσιακά μονοπάτια.

Αφήνουμε την γέφυρα και μέσα από δάση δρυός αρχίζουμε ν' ανηφορίζουμε με κατεύθυνση νοτιοανατολική προς τον Καταρράκτη του Τραχωνίου, που είναι ευρύτερα γνωστός ως Καταρράκτης του Λειβαδίτη. Μετά από μια ωραία διαδρομή 15 περίπου χιλιομέτρων, που περνάει κοντά από τον παλιό οικισμό του Τραχωνίου και απέναντι από ένα εντυπωσιακό συγκρότημα βράχων, φτάνουμε σε απόσταση 300 μόλις μέτρων από τον καταρράκτη. Όταν, δυο χρόνια πριν, είχαμε για πρώτη φορά προσεγγίσει τον καταρράκτη από τον νομό Ξάνθης, είχε απαιτηθεί πορεία 45' στην κατάβαση και μιας περίπου ώρας στην ανάβαση. Σήμερα, μέσα σ' ένα πεντάλεπτο, βρισκόμαστε απέναντι στον θαυματικότερο ίσως καταρράκτη της Ροδόπης, που το ύψος του ξεπερνάει τα 35 μέτρα. Το μικροκλίμα στον καταρράκτη διαφέρει πολύ από το κλίμα της ευρύτερης περιοχής. Η μόνιμη υγρασία και ο βόρειος προσανατολισμός έχουν ως αποτέλεσμα να επικρατούν θερμοκρασίες χαμηλές. Δεν είναι παράξενο λοιπόν, που ο μισός καταρράκτης απέναντί μας είναι παγωμένος. Στη διάρκεια του χειμώνα μετατρέπεται σ' ένα τεράστιο συγκρότημα πάγων με ομορφιά εξωπραγματική.

Το τελευταίο φως της μέρας μας βρίσκει και

πάλι στο Φαράγγι του Αρκουδορέματος. Έχει βάψει ο ήλιος κόκκινες τις ψηλότερες πλαγιές, ενώ η Χαράδρα είναι βυθισμένη στη σκιά.

ΔΑΣΟΣ ΛΕΠΙΔΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟ ΛΙΒΑΔΙ

Πιστεύαμε αρχικά, πριν ξεκινήσουμε την περιήγησή μας, πως η γνωριμία με την ορεινή περιοχή του Παρανεστίου, δεν θα απαιτούσε παραπάνω από δυο μέρες. Πολύ γρήγορα άρχισα να συνειδητοποιώ, πως αυτό θα ήταν δυνατόν, μόνον αν κάποιος οδηγούσε από το πρωί ως το βράδυ ασταμάτητα, χωρίς να πατήσει ούτε στιγμή το πόδι του στη γη. Τότε όμως θα είχε χάσει όλη τη μαγεία της άμεσης προσέγγισης με την εκπληκτική αυτή φύση και τις τόσες πολλές της ιδιαιτερότητες. Αποφασίζουμε λοιπόν να μη φεισθούμε χρόνου και προσπάθειας αλλά να συνεχίσουμε την συστηματική καταγραφή κάθε αξιοθέατου σημείου της περιοχής.

Έχοντας και πάλι ως αφητηρία τον γραφικό οικισμό του Άνω Θόλου, τροποποιούμε το δρομολόγιο της προηγούμενης ημέρας και, αντί να κινηθούμε βόρεια προς το Αρκουδορέμα, αρχίζουμε ν' ανηφορίζουμε ανατολικά. Είναι γενικά ένα αξιόπιστο δασικό οδικό δίκτυο, που, ιδιαίτερα την θερινή περίοδο, είναι προσβάσιμο, έστω και με κάποιες δυσκολίες και σε συμβατικά αυτοκίνητα.

Είναι αυτονόητο, ότι για τα οχήματα με τετρακίνηση καμιά εποχή του χρόνου δεν παρουσιάζει δυσκολίες.

Η διαδρομή περνάει ανάμεσα από δάση δρυός, γαύρου και οξιάς στα μεγαλύτερα υψόμετρα. Είναι ένα πολυδαίδαλο σύστημα δασικών δρόμων, με πολύ ελλειπή ή και ανύπαρκτη σήμανση, που χωρίς συνοδό- γνώστη της περιοχής ή λεπτομερή χάρτη η εμπειρία προσανατολισμού, είναι πιθανόν να έχει ως αποτέλεσμα μια πολύωρη ταλαιπωρία. Περνάμε από τα ερείπια του **Αμισινού** και τα ερείπια των **Άνω Ποταμαζίων**. Ευχάριστη έκπληξη είναι η εκκλησία της Παναγίας, που βρίσκεται σε στάδιο αποκατάστασης. Μετά από αρκετές ώρες και πάνω από 40 συνολικά χιλιόμετρα καταλήγουμε και πάλι στο βασικό οδικό δίκτυο του Αρκουδορέματος, λίγο πιο πάνω από τον καταρράκτη της Αγίας Βαρβάρας. Έχουμε καλύψει οδικώς μια μεγάλη περιοχή, από τις λιγότερο γνωστές, χωρίς βέβαια να μπορούμε να ισχυρισθούμε, ότι έχουμε διεισδύσει σε όλους τους δευτερεύοντες δασικούς και υλοτομικούς

γοητεία.

Συνεχίζουμε ν' ανηφορίζουμε προς τα **Διπόταμα** σε χωματόδρομο φαρδύ και καλής βατότητας. Μερικές εκατοντάδες μέτρα παραπάνω προβάλλει ξαφνικά ένα τμήμα του οικισμού, σκαρφαλωμένο σε μια κατάφυτη πλαγιά. Σπίτια παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, γραφικότητα, στο βάθος βουνά με εντυπωσιακούς βράχους, άριστος ανατολικός και νότιος προσανατολισμός, θα μπορούσαν τα Διπόταμα να είναι, όχι ο οικισμός των ελάχιστων πια κτηνοτρόφων αλλά ένα παραθεριστικό κέντρο τεσσάρων εποχών και μεγάλης οικοτουριστικής αξίας, δίπλα στο εκπληκτικό Αρκουδορέμα και πάνω στον οδικό άξονα που οδηγεί στα υψίπεδα του Λεπίδα και του Μεγάλου Λιβαδιού. Όπως τόσες φορές στο παρελθόν έτσι και τώρα αναρωτιόμαστε, γιατί επιτέλους δεν μπαίνει σ' εφαρμογή ένα ευρύτατο και σε βάθος χρόνου σχέδιο ήπιας αξιοποίησης και ανάδειξης των τεράστιων οικοτουριστικών δυνατοτήτων της ορεινής και απόμακρης Ελλάδας.

Μερικά χιλιόμετρα πάνω απ' τα Διπόταμα ο

Το χιόνι έχει σκεπάσει τα Διπόταμα και δίνει στο τοπίο μια ιδιαίτερη γοητεία.

δρόμους. Τόσες ώρες, εκτός από έναν βοσκό, δεν έχουμε συναντήσει κανένα άλλο άνθρωπο ούτε κάποιο τροχοφόρο.

-Καιρός να κινηθούμε σε πιο πολυσύχναστα μέρη, λέει ο Σάββας.

Εγκαταλείπουμε το Αρκουδορέμα και ανηφορίζουμε αριστερά για τα Διπόταμα και το Δάσος του Λεπίδα. Μια πινακίδα του Δασαρχείου πάνω στο δρόμο μας πληροφορεί για την ύπαρξη μιας θολωτής γέφυρας, μόλις 200 μ. μακριά μας. Παίρνουμε το μονοπάτι και σε τρία λεπτά βρισκόμαστε μπροστά σ' ένα παμπάλαιο γεφυράκι, σχεδόν εξαφανισμένο πίσω από βάλανιδιές, σκλήθρα και πλατάνια. Είναι χορταριασμένο και δείχνει αχρησιμοποίητο για χρόνια. Μικρό και ταπεινό όπως είναι, πάνω από το άσημο "Τσουνάλι Ρέμα", δεν θυμίζει σε τίποτε την εντυπωσιακή γέφυρα που είχαμε θαυμάσει την προηγούμενη μέρα στο πασίγνωστο Αρκουδορέμα. Η τοιχοποιία του όμως είναι άριστη κι έτσι όπως είναι σχεδόν αθέατο και κρυφό, έχει μια ιδιαίτερη

δρόμος διακλαδίζεται και, όπως δείχνει η πινακίδα του Δασαρχείου, στην ευθεία συνεχίζει προς Λεπίδα, ενώ δεξιά επιστρέφει σε γνωστά σημεία, Τραχώνι, Καταρράκτη Τραχωνίου και μια θολωτή γέφυρα.

-Μα είναι δυνατόν μέσα απ' αυτά τα άγρια βουνά να υπάρχει δρόμος για Τραχώνι; ρωτώ έκπληκτος το Σάββα.

-Ναι, είναι μια φανταστική διαδρομή, που κάνει έναν μεγάλο κύκλο και καταλήγει στον γνωστό μας δρόμο για Τραχώνι, αρκετά πιο πάνω από το Αρκουδορέμα.

Με μια απλή ματιά στον κατατοπιστικό χάρτη του Δασαρχείου Δράμας, αναγνωρίζουμε αμέσως την ταυτότητα της διαδρομής.

-Το πιο εντυπωσιακό σημείο όμως, συνεχίζει ο φίλος μας, είναι η περίφημη θολωτή γέφυρα σ' ένα σημείο της Χαράδρας του Αρκουδορέματος με συγκλονιστικό φυσικό κάλλος. Είναι όμως αδύνατον στην περιορισμένη διάρκεια που έχει η μέρα αυτή την εποχή, να κατεβούμε με τα πόδια ως το γεφύρι, να θαυμάσουμε για

Παρά την παρατεταμένη θερινή και φθινοπωρινή ανομβρία- ο Καταρράκτης του Λεπίδα εξακολουθεί να τρέχει- έστω και λιγοστό νερό. Έτσι μας δίνει την δυνατότητα να θαυμάσουμε τα εντυπωσιακά σκουρόχρωμα πετρώματα με τα πολλαπλά επίπεδα- πάνω στα οποία κυλάει ο καταρράκτης..

Καταρράκτης του Λεπίδα το καλοκαίρι- εποχή που διατηρεί ακόμα πλούσια νερά.

μια προσπάθεια στοιχειώδους σήμανσης στις δαιδαλώδεις διαδρομές στα ορεινά του Άνω Θόλου.

Εν τω μεταξύ η Άννα ετοιμάζει τα φωτογραφικά της και ξεκινάμε. Άριστα χαραγμένο και συντηρημένο το μονοπάτι, κατηφορικό και ελικοειδές, περνάει ανάμεσα από δάσος οξυάς με καφεκίτρινα ξερόφυλλα και, σε λιγότερο από ένα τέταρτο, καταλήγει απέναντι από τον Καταρράκτη του Λεπίδα. Μια τεράστια χαράδρα σε σχήμα χοάνης ανοίγεται μπροστά μας ανάμεσα σε κατάφρατες και απόκρημνες πλαγιές. Στο βόρειο τμήμα της χοάνης, στο υψηλότερο σημείο, σχηματίζεται ένα μεγάλο στόμιο και μέσα απ' αυτό ξεχύνεται ο Καταρράκτης του Λεπίδα. Το νερό διανύει με ορμή μια διαδρομή τουλάχιστον 30 μέτρων πάνω σε σκούρους πολυεπίδους βράχους, που δημιουργούν μια συνολική εικόνα σπάνιας ομορφιάς.

Για είκοσι περίπου λεπτά παίρνουμε αργά τον ανήφορο, εντυπωσιασμένοι όχι μόνον από τον καταρράκτη αλλά και από το συνολικό τοπίο. Να όμως που λίγο πιο πάνω, μια νέα πινακίδα μας πληροφορεί για την ύπαρξη ενός άλλου καταρράκτη, σε απόσταση μόλις 300 μέτρων απ' το δρόμο.

Στο **Εργοτάξιο του Λεπίδα**, οι πρώτοι που μας υποδέχονται είναι τα σκυλιά του συγκροτήματος, που χοροπηδούν και γαυγίζουν γύρω μας φιλικά. Αμέσως μετά μας καλωσορίζουν οι άνθρωποι του συγκροτήματος και ο **Άγγελος Παρασίδης**, Δασολόγος του Δασορχείου Δράμας, υπεύθυνος για την περιοχή. Μας κερνάει αμέσως καφεδάκι και μας ρωτάει αν πεινάμε.

-Μη διστάζετε, σε δυο λεπτά θα είναι έτοιμη η φασουλάδα σας.

Τον ευχαριστούμε ευγενικά και του υποσχό-

λίγη ώρα το τοπίο, στη συνέχεια να ολοκληρώσουμε την κυκλική διαδρομή και ύστερα να επιστρέψουμε και να καλύψουμε τα αρκετά χιλιόμετρα μέχρι το Εργοτάξιο του Λεπίδα και το Μεγάλο Λιβάδι. Και βέβαια δεν πρέπει να ξεχνάμε, πως λίγο πιο πάνω μας περιμένει και ο Καταρράκτης του Λεπίδα.

-Δεν νομίζω, πως μετά τον γίγαντα του Τραχωνίου και τον πανέμορφο της Αγίας Βαρβάρας, μπορεί να μας ενδιαφέρει στην περιοχή άλλος καταρράκτης, λέω στον Σάββα.

Ο φίλος μας δεν απαντάει αλλά αρκείται σ' ένα μυστηριώδες χαμόγελο.

Νέα πινακίδα λίγο πιο πάνω: "**Καταρράκτης Λεπίδα 700 μ.**". Για άλλη μια φορά συγχαιρούμε το Δασορχείο Δράμας για την άφθονη πληροφόρηση που παρέχει στους επισκέπτες με τις πινακίδες του. Η μόνη μας καλόπιστη παρατήρηση αφορά στο υλικό κατασκευής, που αν ήταν από ξύλο, θα ήταν απόλυτα εναρμονισμένο με το περιβάλλον. Και ίσως ακόμη,

Σε υψόμετρο 1240 μ. το "Κεντρικό Εργοτάξιο του Λεπίδα" είναι το κέντρο των υλοτομικών και δασικών δραστηριοτήτων της ευρύτερης περιοχής.

μαστε να την τιμήσουμε μετά την επιστροφή μας από το Μεγάλο Λιβάδι.

Η πινακίδα δείχνει κατεύθυνση δεξιά και απόσταση 11 χιλιόμετρα. Υπολογίζω, πως το αργότερο σ' ένα εικοσάλεπτο θα είμαστε εκεί. Η κατάσταση του οδοστρώματος με διαψεύδει. Φυτεμένος με άφθονες πέτρες και χαραγμένος με βαθιά αυλάκια που έχουν προκαλέσει τα μεγάλα φορητά που μεταφέρουν ξύλα, με υποχρεώνει ο δρόμος σε μια μέση ωριαία ταχύτητα, που δεν ξεπερνάει τα 20 χιλιόμετρα. Η διαδρομή όμως είναι εξάισια. Με μέσο υψόμετρο πάνω από 1300 μ. είναι ένα τεράστιο μπαλκόνι, με απεριόριστη θέα προς τον κάμπο, τα γύρω δασωμένα βουνά και μακρύτερα ακόμη στα δυτικά και νοτιοδυτικά, τις κορυφογραμμές του Φαλακρού και του Παγγαίου.

Μερικά χιλιόμετρα πιο πάνω κρύβεται η θέα μέσα σε θαυμάσια δάση πεύκου και οξυάς. Πού και πού εμφανίζονται μεμονωμένες σημύδες, έλατα και μικρές συγκεντρώσεις ερυθρελάτων που ξεχωρίζουν χαρακτηρι-

στικά με τη θαυμάσια πλαστικότητα και καμπύλη των κλαδιών τους ανάμεσα σ' όλα τα άλλα δέντρα. Ένα ρέμα με πλούσια ροή νερού κάνει την εμφάνισή του στα δεξιά μας και, λίγο αργότερα, διακρίνεται μισοκρυμμένος πίσω από πυκνή βλάστηση ο **Καταρράκτης του Σκοτεινού**. Το όνομα τού πάει απόλυτα, έτσι όπως είναι βυθισμένος στο ημίφως της χαράδρας. Ίσως κάποια άλλη εποχή, που ο ήλιος διαγράφει στον ουρανό μεγαλύτερη καμπύλη, μας επιτρέψει να τον φωτογραφίσουμε.

Το **Μεγάλο Λιβάδι** απλώνεται επιτέλους μπροστά μας. Είναι μια εκτεταμένη κοιλάδα με μέσο υψόμετρο 1400 περίπου μέτρων, με επίπεδες χορτολιβαδικές επιφάνειες και ήπιες πλαγιές, με πλούσια δάση πεύκου και οξυάς και σημαντικές υλοτομικές δραστηριότητες. Ήδη σ' ένα μικρό συγκρότημα λυομένων καπνός ανεβαίνει από τις καμινάδες, οι υλοτόμοι έχουν ανάψει τις σόμπες για ν' αντιμετωπίσουν τις χαμηλές θερμοκρασίες της νύχτας που πλησιάζει.

Οξυές στην περιοχή του Μεγάλου Λιβαδιού- βαμμένες κατακόκκινες στο τελευταίο φως του δειλινού.

-Την Άνοιξη, με τα νερά που αναβλύζουν από παντού και τα αναρίθμητα λουλούδια που σκεπάζουν τις πλαγιές είναι χαρά Θεού εδώ πάνω, λέει ο Σάββας. Και λίγο αργότερα, όταν ζεσταίνει ο καιρός, πολλοί άνθρωποι με τις οικογένειές τους ανεβαίνουν για μια εκδρομή τα Σαββατοκύριακα...

Καθώς χαμηλώνει ο ήλιος οι κορφές των δέντρων της οξυάς βάφονται κατακόκκινες και ξεχωρίζουν ανάμεσα στα πεύκα. Το κρύο είναι ήδη διαπεραστικό, επιταχύνουμε την επιστροφή μας. Στις 5 ακριβώς είμαστε μπροστά στο Εργοτάξιο του Λεπίδα, τη στιγμή που ο κόκκινος δίσκος του ήλιου χάνεται πίσω από τις κορφές του Φαλακρού. Λίγα λεπτά αργότερα τρία πιάτα γεμάτα με εξάισια φασουλάδα αχνίζουν μπροστά μας στην κεντρική αίθουσα του Εργοταξίου του Λεπίδα. Γεμίζουμε τα ποτήρια μας με δυνατό ντόπιο τσίπουρο και τσουγκρίζουμε με τον Άγγελο Παρασίδη. Ύστερα, μέσα στη νύχτα, ξεκινάμε τη διαδρομή των 35 περίπου χιλιομέτρων ως το Παρανέστι.

ΜΙΑ ΜΙΚΡΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΚΑΙ ΜΙΑ ΝΕΑ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΣΤΑ ΟΡΕΙΝΑ

Η μέρα αρχίζει λίγο διαφορετικά σε σχέση με τις προηγούμενες. Αντί πρωί-πρωί να ξεχυθούμε με βιασύνη στα βουνά, χαλαρώνουμε για λίγο μ' έναν περίπατο στο Παρανέστι. Αν και πολύ λίγο παραδοσιακή - αφού ελάχιστα οικήματα με παλιά αρχιτεκτονική έχουν παραμείνει - η κωμόπολη του Παρανεστίου είναι ένας τόπος συμπαθητικός με καλή ρυμοτομία, καθαριότητα, ζωηρή κίνηση και φιλόξενους ανθρώπους. Αν και η αρχαιολογική έρευνα εμφανίζει μεγάλα κενά στην κοιλάδα του Νέστου και στην οροσειρά της Ροδόπης, είναι ιστορικά εξακριβωμένο, ότι η περιοχή αποτελούσε τμήμα της ευρύτερης αρχαίας Θράκης, όπου κατοικούσε, σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, το δεύτερο σε πληθυσμό έθνος της γης μετά τους Ινδούς. Η αρχαιολογική έρευνα έδειξε, πως η ευρύτερη περιφέρεια κατοικήθηκε από τους πανάρχαιους

Από το 1930 ο παραδοσιακός ξυλόφουρνος δεν έχει σταματήσει να καίει στο Παρανέστι- και εξακολουθεί- έστω και δύσκολα- να αντιστέκεται στον ανταγωνισμό του ψωμιού που παράγεται με σύγχρονες μεθόδους.

χρόνους, παρουσιάζοντας συνέχεια ζωής από τις πρώτες εγκαταστάσεις της νεολιθικής εποχής μέχρι την εμφάνιση των Θρακικών φυλών και μέχρι την παρουσία των ορεσίβιων Πομάκων ως τις μέρες μας στην ορεινή περιοχή της Ροδόπης. Οι πρώτες ενδείξεις για την ανθρώπινη παρουσία στην περιοχή αφορούν στην παλαιολιθική εποχή (10.000-7.000 π.Χ.). Ίχνη της δραστηριότητας του παλαιολιθικού ανθρώπου εντοπίστηκαν στην ορεινή περιοχή του Αρκουδορέματος. Σ' ένα χώρο όπου επικρατούν τα πυριτικά πετρώματα ηφαιστειακής προέλευσης βρέθηκε στην αρχική τοποθεσία (IN SITU) και σε υψόμετρο 1000 περίπου μέτρων μια εξαιρετικά παχειά λεπίδα με κορυφογραμμή και κατεργασία στη δεξιά πλευρά και μια φολίδα με επίπεδη πτέρνα.

Στον ίδιο χώρο παρατηρήθηκε επίσης η παρουσία μεγάλων θραυσμάτων της ίδιας πρώτης ύλης από την οποία είναι κατασκευασμένα και τα δυο ευρήματα. Ωστόσο οι αρχαιότερες μόνιμες εγκαταστάσεις εμφανίστηκαν στη Μέση Νεολιθική εποχή.

Τον 11ο αιώνα π.Χ άρχισε η κάθοδος και η εγκατάσταση των Θρακικών φυλών από το Βορρά που οχυρώνουν ακροπόλεις σε διάφορα υψώματα. Ανάμεσα στα πολυάριθμα Θρακικά φύλα που αναφέρονται από τον Ηρόδοτο, οι Σαππαιοί ήταν αυτοί που κατοίκησαν περισσότερο από κάθε άλλο φύλο την κοιλάδα του Νέστου και οι Αργιάνες την οροσειρά της Ροδόπης. Αργότερα οι εκστρατείες του Φιλίππου στο χώρο της Θράκης (353 - 350 και 342 - 339 π.Χ.), άφησαν ως μνημεία της δραστηριότητάς του μια σειρά από φρούρια στην παρανέστια περιοχή, που από το ύψος των βουνών έλεγχαν τις επίκαιρες διαβάσεις.

Στα χρόνια του Βυζαντίου η ευρύτερη περιοχή της Θράκης προσέχθηκε ιδιαίτερα από τους αυτοκράτορες, που έχτισαν νέα φρούρια και πόλεις. Καθ' όλη τη διάρκεια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας η κοιλάδα του Νέστου έζησε ειρηνικά και αναπτύχθηκε.

Στους νεότερους χρόνους η περιοχή καταλαμβάνεται από τους Οθωμανούς το 1354, 100 χρόνια πριν από την Άλωση της Κωνσταντινούπολης. Ο απομονωμένος ορεινός πληθυσμός της Ροδόπης, διατηρώντας τα πανάρχαια ήθη και έθιμά του, εξισλαμίσθηκε τον 17ο αιώνα. Στα υψηλότερα σημεία της κοιλάδας του Νέστου αναπτύσσονται μικροί πυκνοί οικισμοί, ομοιογενείς Μουσουλμανικοί και Χριστιανικοί, χωρίς προσμίξεις των πληθυσμών, που ακολουθούν αυστηρά τα ήθη και έθιμά τους και καθοδηγούνται από τους πνευματικούς τους αρχηγούς.

Λίγο μετά την Μικρασιατική καταστροφή του 1922 μεγάλος αριθμός προσφύγων έφτασε στην περιοχή της κοιλάδας του Νέστου και της Ροδόπης από τον Πόντο, την Ιωνία, την Ανατολική Ρωμυλία, την Ανατολική Θράκη και τη Ρωσία. Έως το 1923-24, οπότε έγινε η ανταλλαγή των πληθυσμών, οι Τούρκοι αποτελούσαν σχεδόν το 65% του συνόλου του πληθυσμού της κοιλάδας του Νέστου. Το υπόλοιπο 35% αποτελούσαν Έλληνες και Βούλγαροι.

Το Παρανέστι ήταν σύνθετος οικισμός, όπου ζούσαν Έλληνες, Βούλγαροι και Τούρκοι,

Χυλοπίτες- τραχανάδες- κους-κους και ποντιακό "έβριστον" είναι μερικά από τα παραδοσιακά προϊόντα- που παράγει ο Γυναικείος Συνεταιρισμός του Παρανεστίου.

Μια αφθονία παραδοσιακών γλυκών κουταλιού γεμίζει τα ράφια του Γυναικείου Συνεταιρισμού στο Παρανέστι.

ενώ σ' όλα τα υπόλοιπα χωριά της περιοχής κατοικούσαν Τούρκοι. Σύμφωνα με την απογραφή του 1961 το Παρανέστι αριθμούσε 1244 κατοίκους. Ήταν το κεφαλοχώρι με την μεγαλύτερη παραγωγή καπνού και την ζωηρότερη κίνηση στην περιοχή. Ένα Τάγμα Προκαλύψεως που έδρευε εδώ με δύναμη αρκετών εκατοντάδων στρατιωτικών, εξασφάλιζε στο Παρανέστι μεγάλη εμπορική δραστηριότητα, αφού η διατροφή των στρατιωτών εξυπηρετείτο κυρίως από τις ντόπιες επιχειρήσεις. Αζμαζαν δυο πανδοχεία, δυο εστιατόρια και οχτώ παντοπωλεία, καθώς και πολλά ραφεία και υφασματοπωλεία.

Σήμερα, μετά την μεγάλη εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση, ο πληθυσμός του Παρανεστίου μετά βίας φτάνει τους 700 κατοίκους. Στο σημερινό Γυμνάσιο και Λύκειο φοιτούν περίπου 60-70 παιδιά, ενώ τη χρονιά του 1963, μόνον στις 4 πρώτες τάξεις του Γυμνασίου φοιτούσαν πάνω από 200 μαθητές. Το ψάρεμα στον Νέστο ήταν πολύ αποδοτικό. Αλιεύονταν κεφαλόπουλα, σύρτες και μεριάνες, ενώ το Αρκουδόρεμα φημιζόταν για

τις μεγάλες ποσότητες της άγριας πέστροφάς του. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '60, η συγκοινωνία με την Δράμα γινόταν κυρίως με τραίνο, ενώ κάθε Πέμπτη δρομολογείτο ειδικό τραίνο για το παζάρι της Δράμας. Υπήρχε βέβαια και συγκοινωνία με υπεραστικό λεωφορείο, που όμως δεν έφτανε μέχρι το Παρανέστι, αφού το λεωφορείο δεν χωρούσε από τη στενή γέφυρα του Νέστου. Έτσι οι επιβάτες κάλυπταν την υπόλοιπη απόσταση με τα πόδια, ενώ ο οδηγός διανυκτέρευε σε φιλικά σπίτια στο Μεσοχώρι και το πρωί έκανε το αντίστροφο δρομολόγιο για Δράμα.

Κάπως έτσι ήταν πολύ συνοπτικά, η παλιά και νεότερη ιστορία του Παρανεστίου.

Τα βήματά μας μας οδηγούν σ' ένα μικρό εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων και γεύσης, στον **"Γυναικείο παραγωγικό συνεταιρισμό του Παρανεστίου"**. Είναι μια αξιόλογη προσπάθεια που ξεκίνησε με πρωτοβουλία των γυναικών της κομότητας και μετά από πολλούς αγώνες αλλά και προβλήματα, εδραιώθηκε και κέρδισε την εκτίμηση όχι μόνο των ντόπιων αλλά και των επισκεπτών.

Σε απόσταση 19 χιλιομέτρων ασφαλτοστρωμένου δρόμου από το Παρανέστι- η Πρασινάδα είναι ένας ορεινός παραδοσιακός οικισμός- χτισμένος σ' ένα τοπίο εντυπωσιακής ομορφιάς.

Παλιό- παραδοσιακό σπίτι στον οικισμό της Σίλλης- που αν και εγκαταλελειμμένο- διατηρείται ακόμα σε σχετικά καλή κατάσταση.

Ήδη στην προθήκη του εργαστηρίου διακρίνονται μέσα στον θερμοθάλαμο στριφτές χορτόπιτες και τυρόπιτες που δείχνουν ελκυστικές. Λίγα λεπτά αργότερα διαπιστώνουμε, ότι η αρχική οπτική εντύπωση ταιριάζει απόλυτα με την θαυμάσια γεύση, που οφείλεται στο εξαιρετικό χειροποίητο φύλλο και στα αγνά υλικά που χρησιμοποιούνται. Υπάρχουν ακόμα πολύ νόστιμα πείνιολί και πιροσκή, οι πίτες όμως μπορούν να ικανοποιήσουν ακόμα και τον πιο φανατικό της χωριάτικης πίτας. Πολλά είναι τα παραδοσιακά προϊόντα που φιλοξενούνται στα ράφια και τις προθήκες του συνεταρισμού, όπως μια μεγάλη ποικιλία γλυκών ταψιού και κουταλιού, τραχανάδες και χυλοπίτες, κουλουράκια και βουτήματα, όλα φτιαγμένα με τα χέρια των γυναικών του Παρανεστίου, με πατροπαράδοτες συνταγές και πολύ μεράκι.

Προμηθευόμαστε μια μεγάλη ποσότητα από

διάφορες λιχουδιές για ν' αντιμετωπίσουμε τις αυξημένες ανάγκες της περιήγησης και ξεκινάμε. Ακολουθούμε τη γνωστή ασφάλτινη διαδρομή βόρεια από το Παρανέστι και στο ύψος της Πρασινάδας ανηφορίζουμε αριστερά. Μετά από 4 ανηφορικά χιλιόμετρα προβάλλει απέναντί μας η **Πρασινάδα**. Όμορφο χωριό σε υψόμετρο 800 περίπου μέτρων, η Πρασινάδα είναι ένας παραδοσιακός οικισμός με θέα εκπληκτική σ' αντικρινά θεαματικά βουνά. Το χωριό εξακολουθεί να κατοικείται από μερικές οικογένειες αν και, όπως και οι υπόλοιποι οικισμοί, ακολούθησε φθίνουσα πληθυσμιακή πορεία τις τελευταίες δεκαετίες. Είναι χαρακτηριστικό, ότι το 1940 πριν από τον πόλεμο, η Πρασινάδα είχε φτάσει να αριθμεί σχεδόν 450 κατοίκους.

Ο δρόμος συνεχίζεται έξω απ' το χωριό με βόρεια κατεύθυνση και περνάει δίπλα από έναν εντυπωσιακό βραχώδη γκρεμό, που στο

Φθινοπωρινή εικόνα με σιγανή βροχή στην κοιλάδα του Αρκουδορέματος. Η απουσία του ήλιου προσδίδει στο τοπίο περισσότερη αυθεντικότητα.

υψηλότερο σημείο του βρίσκονται σε εξέλιξη εργασίες κατασκευής της Ιεράς Μονής του Σωτήρος. Ο δρόμος αυτός εξακολουθεί, ως δασικό πλέον δίκτυο ν' ανηφορίζει βόρεια και μετά από διαδρομή πολλών και δύσκολων χιλιομέτρων, συναντάει άλλα δασικά δίκτυα που καταλήγουν στο Εργοτάξιο του Λεπίδα ή κατηφορίζουν προς τα Διπτόταμα.

Επιστρέφοντας από την Πρασινάδα προς το κεντρικό οδικό δίκτυο στρίβουμε για λίγο δεξιά προς τον μικρό οικισμό της **Σύλλης**.

Μετά από δυο χιλιόμετρα ασφάλτινης διαδρομής φτάνουμε στους πρόποδες ενός βουνού με τεράστιους βραχώδεις σχηματισμούς. Μέσα σ' αυτό το σκληροτράχηλο αλλά εντυπωσιακό τοπίο βρίσκεται σκαρφαλωμένος ο οικισμός της Σύλλης. Μια μόνον καμινάδα καπνίζει από τις στέγες των σπιτιών του. Τα περισσότερα είναι εγκαταλελειμμένα και αρκετά απ' αυτά ερειπωμένα. Μας θυμίζει η Σύλλη μια μικρογραφία του Άνω Θόλου, κάποτε πρέπει να ήταν ένα πανέμορφο χωριό. Παλιά βέβαια κατοικείτο από Τούρκους και είναι χαρακτηριστικό, ότι το 1920, τρία μόλις

χρόνια πριν από την ανταλλαγή των πληθυσμών, η Σύλλη αριθμούσε 482 κατοίκους. Οχτώ χρόνια αργότερα, με αμιγές πλέον Ελληνικό στοιχείο, ο πληθυσμός έπεσε στους 162 και στην απογραφή του 1971 είχε περιορισθεί στους 9!

Μπαίνουμε στον μοναδικό δρόμο του χωριού, που είναι λιθόστρωτος και κακοτράχαλος και μετά από μερικές δεκάδες μέτρα σταματάει μπροστά σ' ένα μεγάλο τουρκόσπιτο. Είναι το σπίτι, που από την καμινάδα του βγαίνει ο μοναδικός καπνός του οικισμού. Ένας σκύλος γαυγίζει και πίσω από το σπίτι εμφανίζεται ένας άνθρωπος μετρίου αναστήματος και αρκετά ηλικιωμένος.

-Καλημέρα στα παιδιά, φωνάζει πρόσχαρα. Πώς κι έτσι από τις ερημιές μας;

-Ήρθαμε να γνωρίσουμε τον ωραίο σας τόπο, του απαντάμε.

-Ελάτε να πιούμε ένα καφέ και να τα πούμε. Σχεδόν ταυτόχρονα προβάλλει απ' το χαγιάτι μια γυναικεία φυσιογνωμία. Μας καλημερίζει κι αυτή και επαναλαμβάνει την πρόσκληση του άντρα της. Είναι αδύνατον ν' αρνηθούμε.

Ανεβαίνουμε από μια σκάλα στον δεύτερο όροφο που χρησιμεύει ως κατοικία, ενώ το ισόγειο διατηρεί την παραδοσιακή του χρήση για στέγαση των ζώων. Φαρδιά, παμπάλαια σανίδια στο χαγιάτι, τρίζουν και βαθουλώνουν επικίνδυνα στα βήματά μας. Στα 75 ο **κυρ-Μιχάλης**, στα 68 η **κυρα-Φεγγούλα** (πρώτη φορά ακούμε τέτοιο όνομα), ζουν αδιάκοπα στο χωριό από το 1950 ενώ είναι παντρεμένοι από το 1954. Η καταγωγή τους είναι από την Καισάρεια της Καππαδοκίας και είναι οι μοναδικοί άνθρωποι που εδώ και 25 χρόνια ζουν και τους χειμώνες στο χωριό. Το καλοκαίρι παρατηρείται “πληθυσμιακή έκρηξη”, αφού έρχονται και παραθερίζουν δυο-τρεις οικογένειες. Περνάμε σ’ ένα λιτό και απόλυτα φτωχικό δωμάτιο, με μια ξυλόσομπα στη μέση, δυο σιδερένια κρεβάτια, τραπεζάκι και καρέζλες και ένα τούρκικο επιδαπέδιο τζάκι με κοίλωμα στον τοίχο, που, επειδή κάπνιζε, έχει πάψει από χρόνια να χρησιμοποιείται. Πίνουμε το καφεδάκι μας και συζητάμε. Με αποκλειστική ασχολία την κτηνοτροφία, απομονωμένοι για μεγάλα διαστήματα από

τον κόσμο, δεν παραπονιούνται, συνεχίζουν τη ζωή τους έτσι απλά, χωρίς προσωπικούς στόχους και χωρίς ψυχικές διακυμάνσεις προς τα πάνω ή προς τα κάτω. Τους αποχαίρετάμε, έχοντας την αίσθηση, ότι μέσα σε 10 λεπτά ξέχουμε όλη την πορεία της ζωής τους.

ΩΡΕΣ ΧΑΛΑΡΩΣΗΣ

Μέρα σιγανής φθινοπωρινής βροχής στο Παρανέστι. Μάταια προσδοκούμε να διαλυθούν τα σύννεφα. Δεν μεμψιμοιρούμε. Ο τόπος έχει ανάγκη από βροχή. Ξεκινάμε μια ήρεμη και απρογραμμάτιστη περιήγηση, αρχικά προς το Αρκουδόρεμα και αργότερα πάνω απ’ τα Διπόταμα, προς το Εργοτάξιο του Λεπίδα. Έξοχες φθινοπωρινές εικόνες, αυθεντικές, γεμάτες μ’ αυτή την περιφημη αίσθηση μελαγχολίας των ποιητών, των συγγραφέων και των ρομαντικών. *-Νομίζω, πως αυτές οι εικόνες με συγκινούν περισσότερο,* δηλώνει η Άννα και δεν χάνει την ευκαιρία να φωτογραφίζει, αδιαφορώντας για τη βροχή.

Τα φυλλώματα της βαλανιδιάς δεν έχουν προλάβει ακόμα να κιτρινίσουν μια δυνατή χιονόπτωση στο Φαράγγι δημιουργεί τον συνδυασμό δυο εποχών.

Άποψη ενός τμήματος του "Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Ροδόπης" στο Παράνεστι- που αποτελεί το κεντρικό σημείο ενός Δικτύου Κέντρων Πληροφόρησης και Ευαισθητοποίησης για την πανίδα και χλωρίδα της περιοχής της Ροδόπης και δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση του Επιχειρησιακού Προγράμματος "Περιβάλλον" (Ε.Π. ΠΕΡ.).

Καθόλου δεν διαφωνώ μαζί της. Με τέτοια ωραία διάθεση που διαρκώς μας συντροφεύει όλες αυτές τις μέρες στην περιοχή, η φύση είναι ελκυστική με οποιοσδήποτε συνθήκες.

Πάνω από τα Διπτόταμα μας κυκλώνει ένας αχνός, γαλαζωπός ατμός. Μερικές στροφές πιο πάνω πυκνώνει, κινούμαστε πια μέσα σε μια γκριζα μάζα, υγρή και αδιαπέραστη. Συνεχίζουμε όλο και ψηλότερα με την ελπίδα, ότι κάποια στιγμή θα υποχωρήσει η ομίχλη. Μάταιος κόπος. Αποφασίζουμε να επιστρέψουμε και να χαλαρώσουμε στη θαλπωρή, που μας παρέχει το αναμμένο τζάκι στην ΡΗΙΟΧΕΝΙΑ.

Τις απογευματινές ώρες προστίθεται στη συντροφιά μας και ο Δήμαρχος του Παρανεστίου, γιατρός **Στέλιος Ορφανίδης**. Συζητάμε ως το βράδυ για το Παρανέστι και την περιοχή του, τα ορεινά εγκαταλειμμένα χωριά, τις δυνατότητες τουριστικές ανάπτυξης και προσέλευσης επισκεπτών, την καθολική αναβάθμιση του χώρου των ιαματικών πηγών των Θερμιών, το **"Μουσείο Φυσικής Ιστορίας"** του Παρανεστίου, που είναι σχεδόν έτοιμο και προβλέπεται να λειτουργήσει τους επόμενους μήνες. Για το έργο αυτό, που την μελέτη και ολοκλήρωσή του έφερε σε πέρας ομάδα επιστημόνων του Πανεπιστημίου Κρήτης, είναι ιδιαίτερα ορεοφιλικός ο Δήμαρχος, αφού το Μουσείο προβλέπεται ν' αποτελέσει πόλο έλξης για Σχολεία, Συλλόγους αλλά και κάθε επισκέπτη που ενδιαφέρεται να έχει μια πλήρη εικόνα για την γεωφυσική κατάσταση της περιοχής και τα σπάνια οικοσυστήματά της.

Το ίδιο βράδυ έχουμε την τύχη να επισκεφτούμε μαζί του το Μουσείο και να εντυπωσιαστούμε, τόσο για την αφθονία της πληροφορίας όσο και για τον εξαιρετικό και απόλυτα κατανοητό τρόπο που προβάλλονται όλα τα επιμέρους οικοσυστήματα της υπαίθριας χώρας γύρω από το Παρανέστι.

Εκτός όμως από το Παρανέστι που θ' αποτελέσει το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ενημέρωσης και Πληροφόρησης, προβλέπεται η δημιουργία και λειτουργία και άλλων περιφερειακών κέντρων πληροφόρησης, που θα ενταχθούν σ' ένα συνολικό δίκτυο, ένα ευρύτερο "οδοιπορικό" στην Παρανεστία περιοχή. Ένα κέντρο πληροφόρησης θα δημιουργηθεί στο χωριό **Καρπο-**

φόρο, με θέμα **"Νέστος - Ενέργεια"**, ένα άλλο στο χωριό Καπνόφυτο, απέναντι από το Παρανέστι, όπου στο παλιό σχολείο, που έχει ήδη αναπλασθεί, θα λειτουργήσει το **"Οικολογικό Εργαστήριο"**. Ένα τρίτο κέντρο θα λειτουργήσει στον οικισμό της Πρασινάδας, με θέμα **"την άγρια πανίδα της Ροδόπης και το πάρκο του Αγριόγιδου"**. Όλες αυτές οι τόσο σημαντικές αναπτυξιακές και οικολογικές δράσεις έχουν εκπονηθεί από ομάδα επιστημόνων υπό την εποπτεία της **"Αναπτυξιακής Εταιρείας Δράμας"** και αποτελούν τμήμα της **"Μελέτης Ανάπτυξης ενός ολοκληρωμένου δικτύου περιβαλλοντικής ενημέρωσης-πληροφόρησης"** με τον διακριτικό τίτλο **"ΔΙΚΤΥΟ ΡΟ.-ΝΕ.** (Ροδόπης-Νέστου). Είναι μια άρτια μελέτη που έχει συγκεντρώσει και αξιολογήσει όλα τα στοιχεία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος στον ορεινό όγκο της Ροδόπης και στην κοιλάδα του ποταμού Νέστου. Για το άμεσο λοιπόν μέλλον έχουμε κάθε λόγο να είμαστε αισιόδοξοι για την συνολική αξιοποίηση και ανάπτυξη της μοναδικής σε ιδιαιτερότητες αυτής περιοχής.

ΤΟ ΓΕΦΥΡΙ ΤΟΥ ΠΑΛΙΟΥ ΦΥΛΑΚΙΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ

Εκτός από την εξαιρετική ορεινή χώρα του Παρανεστίου οι περιηγητικές δυνατότητες στην περιοχή είναι πολλές και ποικίλες, κάθε μέρα όμως που περνάει οι εμπειρίες μας πληθαίνουν, η ενημέρωσή μας γίνεται σφαιρικότερη. Αφιερώνουμε αρκετό χρόνο για επισκέψεις στους πεδινούς και ημιορεινούς οικισμούς γύρω από το Παρανέστι, όπως το Καπνόφυτο, το Μεσοχώρι, το Ξάγναντο, το Αηδονόκαστρο, το Καρποφόρο, το Περίβλεπτο, το Πολυνέρι, το Πολύσικο, το Τέμενος. Όλα είναι όμορφα χωριά με αρκετά παραδοσιακά αρχιτεκτονικά στοιχεία και πληθυσμούς που ποικιλούν, σε αριθμό, από 18 κατοίκους το Πολύσικο μέχρι 280 το Μεσοχώρι. Δεν παραλείπουμε να απολαύσουμε την ωραία ασφάλτινη διαδρομή, που ανηφορίζει παράλληλα με την τεχνητή λίμνη του Νέστου. Η μακρόστενη αυτή λίμνη, μήκους πολλών χιλιομέτρων, που ξεκινάει από το χωριό Παπάδες και καταλήγει στην Πλατανόβρυση, δημιουργήθηκε τα

Κρεμασμένα "σαντάλια" με καπνόφυλλα της περίφημης ανατολίτικης ποικιλίας "μπασμάς". Δίπλα διακρίνεται ένα δεμάτι με σπόρο καπνού- που θα χρησιμοποιηθεί την επόμενη καπνική περίοδο. Στο Καπνόφυτο- όπως και σ' όλη την περιοχή του Παρανεστίου- η καπνοκαλλιέργεια αποτελεί την κύρια γεωργική απασχόληση- ήδη από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Το ταπητουργικό εργαστήριο ιδρύθηκε στα πλαίσια υλοποίησης των Τοπικών Συμφώνων Απασχόλησης (Τ.Σ.Α.) Νομού Δράμας- και λειτουργεί στο Μεσοχώρι- σε μια προσπάθεια δημιουργίας θέσεων εργασίας και διατήρησης του πληθυσμού στον τόπο καταγωγής του.

Έξοχο αρχοντόσπιτο στο Καπνόφυτο με παρόντα όλα τα στοιχεία της ντόπιας παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Δυστυχώς η ολική κατάρρευσή του είναι σύντομα αναπόφευκτη.

τελευταία χρόνια μετά την κατασκευή των δυο μεγάλων υδροηλεκτρικών φραγμάτων του **Θησαυρού** και της **Πλατανόβρυσης**.

Φτάνοντας ένα πρωί στο Φράγμα του Θησαυρού, 23 χιλιόμετρα από το Παράνεσι, αποφασίζουμε ν' ανηφορίσουμε τον χωματόδρομο, που κατά τον χάρτη οδηγεί στο **Σιδηρόνερο**. Είναι για μας μια εντελώς άγνωστη διαδρομή, που εδώ και αρκετά χρόνια γνωρίζουμε την ύπαρξή της, μόνον από την σχετική πινακίδα που υπάρχει στο Σιδηρόνερο με την ένδειξη "ΦΡΑΓΜΑ ΘΗΣΑΥΡΟΥ 23 ΧΛΜ"... Από τα πρώτα κιάλας μέτρα είμαστε έτοιμοι να το μετανιώσουμε. Είναι φανερό, ότι από τη στιγμή της αρχικής του χάραξης ο δρόμος αυτός δεν έχει συντηρηθεί ποτέ. Δεν εξηγούνται αλλιώς οι τόσο βαθιές χαραδρώσεις, οι πέτρες και η γενικότερη εικόνα του οδοστρώματος. Για μεγάλα διαστήματα είμαι υποχρεωμένος να οδηγώ με "πρώτη". Λίγες είναι οι φορές που χρησιμοποιώ τη "δευτέρα"

και ποτέ την "τρίτη". Ευτυχώς το 4Χ4 που οδηγώ είναι μικρό, ευέλικτο και σκληροτράχηλο. 13 ακριβώς χιλιόμετρα διαρκεί το οδηγικό αυτό μαρτύριο και ξαφνικά όλα αλλάζουν. Ο δρόμος φαρδαίνει, το οδόστρωμα γίνεται ηπιότερο και μπορούμε επιτέλους να απολαύσουμε απερίσπαστοι την ωραία ορεινή φύση που μας περιβάλλει. Σε ένα-δυο σημεία της διαδρομής δημιουργούνται κάποιες διακλαδώσεις χωρίς σήμανση, είμαστε όμως τόσο καλά προσανατολισμένοι στην ευρύτερη περιοχή, που δεν δυσκολευόμαστε καθόλου να φτάσουμε στο Σιδηρόνερο, μετά από 23 χιλιόμετρα ακριβώς από το Φράγμα του Θησαυρού.

Να λοιπόν, που σε απόσταση 45 μόλις χιλιομέτρων από το Παράνεσι, βρισκόμαστε σχεδόν στις παρυφές του **Δάσους της Ελατιάς**, του περίφημου και πασίγνωστου πια αυτού δασικού συμπλέγματος, με τις τόσες ομορφιές και ιδιαιτερότητες. Κάθε άλλη

Διαδρομή προς τα Θερμιά. Κάποτε στην κοιλάδα αυτή έρρεαν τα νερά του ποταμού Νέστου. Τα τελευταία χρόνια- μετά την κατασκευή των υδροηλεκτρικών σταθμών Θησαυρού και Πλατανόβρυσης και των αντίστοιχων φραγμάτων- έχει δημιουργηθεί μια στενόμακρη λίμνη πολλών χιλιομέτρων- που χαρίζει εικόνες σπάνιας ομορφιάς στον επισκέπτη.

Φράγμα της Πλατανόβρυσης- σε απόσταση 13 χιλιομέτρων από το Παρανέστι. Το ύψος του φράγματος είναι 95 μ. και ο όγκος του 450.000 κυβ. μέτρα. Ο σταθμός παραγωγής της Πλατανόβρυσης είναι εξοπλισμένος με δυο μονάδες συνολικής ισχύος 100 MW- που θα παράγουν συνολική ετήσια ενέργεια 240 Gwh. Η κατασκευή του φράγματος θεωρείται πρωτοποριακή γιατί αξιοποίησε την ιπτάμενη τέφρα των θερμοηλεκτρικών σταθμών της Πτολεμαΐδας σαν βασικό κονίαμα του σκυροδέματος- επιτυγχάνοντας έτσι μεγάλα οικονομικά και περιβαλλοντικά οφέλη.

προσέγγιση προς τον τόπο αυτό από το Παρανέστι θα έπρεπε να γίνει, είτε μέσω Δράμας είτε μέσω των νότιων παρυφών του Δάσους του Φρακτού, διαδρομές που θα απαιτούσαν τουλάχιστον διπλάσια απόσταση. Ιδιαίτερα για τους επισκέπτες που προέρχονται από τα ανατολικά (Ξάνθη, Καβάλα), η νέα αυτή διαδρομή θα είχε μεγάλη πρακτική σημασία και θα έδινε μεγάλη τουριστική ώθηση στην ευρύτερη περιοχή. Θέλουμε να πιστεύουμε, πως η Αναπτυξιακή Εταιρεία Δράμας, που γνωρίζει εδώ και χρόνια άριστα την αναγκαιότητα του έργου, θα εντάξει την ασφαλτόστρωση των 23 αυτών χιλιομέτρων στα άμεσα αναπτυξιακά της προγράμματα.

Έχοντας ήδη ολοκληρώσει σε επιθυμητό βαθμό τις περιφερειακές μας περιηγήσεις είμαστε έτοιμοι να ρυθμίσουμε μια εκκρεμότητα: την επίσκεψή μας στο **Γεφύρι του**

Παλιού Φυλακίου, ανατολικά από τα Διπόταμα, που δεν παύει ο Σάββας να μας υπενθυμίζει διαρκώς.

-*Τι το ιδιαίτερο έχει αυτό το γεφύρι τέλος πάντων;* τον ρωτάω ένα πρωί.

-*Θα δεις, μου απαντά επιγραμματικά.*

Νωρίς το μεσημέρι ξαναπαίρνουμε την πασίγνωστη πια διαδρομή μας προς το Αρκουδόρεμα και το Εργοτάξιο του Λεπίδα. Πάνω από τα Διπόταμα εγκαταλείπουμε την κύρια αρτηρία και στρίβουμε δεξιά ακολουθώντας την ένδειξη της πινακίδας του Δασορχείου "Θολωτή γέφυρα 3 χλμ". Ο δρόμος είναι βατός, κατηφορίζει λίγο και μετά από δυο περίπου χλμ εμφανίζεται μπροστά μας μια νέα πινακίδα, που μας δείχνει την κατεύθυνση του μονοπατιού και την απόσταση των 900 μέτρων ως τη γέφυρα. Ήδη, 200 μέτρα παρακάτω, σ' ένα σημείο εξαιρετικής θέας, διακρίνουμε το

Βράχος σμιλεμένος από τη φύση κατακόρυφα και στη βάση του το επίπεδο πέρασμα- που οδηγεί λίγο πιο κάτω στο Γεφύρι του Παλιού Φυλακίου στο Αρκουδορέμα.

Εντυπωσιακοί βραχώδεις σχηματισμοί- σαν τεράστια γλυπτά της φύσης- προβάλλουν κατά τη διάρκεια της διαδρομής προς το γεφύρι του Παλιού Φυλακίου.

Ανατολικά από τα Διπτόταμα- σ' ένα από τα στενότερα σημεία της Χαράδρας του Αρκουδορέματος- βρίσκεται το Γεφύρι του Παλιού Φυλακίου. Η κατασκευή του είναι φρουριακή- 25μ. μήκος και 2μ. πλάτος. Το τοπίο ολόγυρα είναι εντυπωσιακό- από τα θεαματικότερα στην ορεινή περιοχή του Παρανεστίου.

κίосκι του Δασαρχείου, τόσο γνώριμο σ' όλη την περιοχή.

-Εκτός από τα έργα και τις εγκαταστάσεις αναψυχής του Δασαρχείου Δράμας, δυο είναι τα στοιχεία που μ' έχουν ως τώρα εντυπωσιάσει, λέει η Άννα. Το πρώτο είναι η πληρότητα της πληροφόρησης. Δεν αρκούνται σε μια απλή κατευθυντήρια πινακίδα αλλά φροντίζουν να προϊδεάζουν τον επισκέπτη, αναφέροντας και την απόσταση. Το δεύτερο είναι, ότι όλα ως τώρα τα αξιοθέατα που έχουμε συναντήσει, είναι εύκολα επισκέψιμα σχεδόν από κάθε άνθρωπο, ανεξαρτήτως ηλικίας ή σωματικής αντοχής. Σπάνια έχω συναντήσει τόσο φιλική προς τον επισκέπτη περιοχή. Ακόμα κι αν κάποιος δεν είναι πεζοπόρος, εδώ μπορεί ν' αγαπήσει την πεζοπορία.

Είναι υπέροχο το μονοπάτι ως τη γέφυρα. Στρωμένο με παχύ στρώμα καφεκίτρινων φύλλων δρυός, κατηφορίζει ομαλά και ξακούραστα, περνάει δίπλα από εκπληκτικούς βραχώδεις σχηματισμούς, αληθινά γλυπτά της φύσης. Δεκαπέντε περίπου λεπτά αργότερα συναντάμε ένα πέραςμα που μοιάζει λαξευμένο στο βράχο και κάτω χαμηλά αποκαλύπτεται στα μάτια μας το γεφύρι. Μονότοξο όπως όλα τα υπόλοιπα, περνάει πάνω από το

Αρκουδόρεμα και συνδέει τις δυο πλαγιές του φαραγγιού. Οι διαστάσεις του είναι επιβλητικές και η στιβαρή κατασκευή του θυμίζει φρούριο. Στα πόδια του κυλάει το Αρκουδόρεμα, ανάμεσα από λείους βράχους και λιμνούλες διαφόρων διαστάσεων. Το τοπίο ολόγυρα είναι υποβλητικό, με απόκρημνες πλαγιές, άφθονη βλάστηση και τεράστια βραχώδη συγκροτήματα. Το μόνο στοιχείο που δεν συμβαδίζει με όλη αυτή τη μεγαλοπρέπεια είναι ο φωτισμός. Εξαιτίας της μικρής καμπύλης που διαγράφει ο ήλιος αυτή την εποχή, το γεφύρι είναι μισοβυθισμένο στη σκιά. Καθόμαστε απέναντί του, προσδοκώντας κάποια βελτίωση των φωτιστικών συνθηκών. Μετά από μια περίπου ώρα είμαστε πεπεισμένοι, πως πρέπει να επιστρέψουμε την άνοιξη. Έχουμε όμως κερδίσει μια ώρα από τις ωραιότερες της ζωής μας.

Σ' ένα περίπου εικοσάλεπτο ξαναβρισκόμαστε στο αυτοκίνητο. Ο δρόμος περνάει δίπλα από τις εγκαταστάσεις μιας αγροικίας, που μέσα σ' αυτή την θεϊκή ερημιά ειδικεύεται στην εκτροφή αγριόχοιρων σε ελεγχόμενη περιοχή. Μετά συνεχίζουμε για αρκετή ώρα τη θεαματική κυκλική διαδρομή, που διασταυρώνεται με την ήδη γνωστή μας δασική

Μια από τις ατομικές "χαβούζες" στα Θερμιά απ' όπου αναβλύζουν υδροανθρακικές και αλκαλικές πηγές με θερμοκρασία 53ο C που ενδείκνυνται για θεραπεία ρευματοπαθειών- οσφουαλγιών και ισχιαλγιών. Η άναρχη δόμηση και εκμετάλλευση που ισχύει στο χώρο των ιαματικών πηγών των Θερμιών- σύντομα προβλέπεται να μετατραπεί σε μια σύγχρονη λουτρόπολη από τον Δήμο Παρανεστίου.

αρτηρία, που καταλήγει στην κοιλάδα του Αρκουδορέματος ή ψηλά κάτω από τον Καταράκτη του Τραχωνίου. Το Γεφύρι του Παλιού Φυλακίου και όλη αυτή η κυκλική διαδρομή είναι μια αξέχαστη εμπειρία, για την οποία αξίζει να αφιερώσει κανείς μια αποκλειστική ημερήσια εκδρομή.

Ο ΛΕΥΚΟΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ

Είναι αδύνατο να ισχυρισθούμε, ότι έχουμε καλύψει όλες τις δευτερεύουσες δασικές διαδρομές και τους υλοτομικούς δρόμους. Σύμφωνα με το χάρτη

όμως, η μοναδική ίσως κύρια διαδρομή που υπολείπεται για να ολοκληρώσουμε το πολύμερο αυτό οδοιπορικό μας στην Παρανέστια Γη είναι μια δασική αρτηρία, που ξεκινάει 14 χιλιόμετρα πριν από τα Λουτρά των Θερμιών, ανηφορίζει βόρεια, ύστερα στρέφεται ανατολικά και καταλήγει στο Εργοτάξιο του Λεπίδα. Είναι μέρες τώρα που έχουμε επισημάνει τη σχετική πινακίδα με τις ενδείξεις "Στάμνα 22 χλμ, Μπαρντάκοβα 25, Εργοτάξιο Λεπίδα 46". Οι χιλιομετρικές αυτές ενδείξεις με τις τόσο μεγάλες αποστάσεις μέσα στα βουνά, αποτελούν από μόνες τους μια ισχυρή πρόκληση.

-*Αύριο το πρωί ξεκινάμε για νέες περιπέτειες, λέω στο Σάββα και τον ενημερώνω για το σχέδιο μας.*

-*Αυτάμα που η δουλειά μου στη Δράμα δεν μου επιτρέπει να ζήσω μαζί σας αυτή την εμπειρία, λέει ο φίλος μας. Σας εύχομαι να περάσετε, όσο γίνεται καλύτερα.*

Αργά το απόγευμα πέφτει η θερμοκρασία, ο ουρανός του Παρανεστίου παίρνει αυτό το γνωστό κοκκινωπό χρώμα που προσιωνίζεται χιονόπτωση. Με το πέσιμο της νύχτας διακρίνονται κάποιες πρώτες νιφάδες να στροβιλίζονται στην ατμόσφαιρα, καθώς ακουμπάνε όμως στη γη λιώνουν αμέσως. Το πρωί δεν υπάρχει ίχνος χιονιού στο Παρανέστι, στ' αντικρινά όμως βουνά της Λεκάνης πρέπει όλη τη νύχτα να χιόνιζε ασταμάτητα.

-*Φαίνεται, πως σε μια μόνο νύχτα θα περάσουμε από το φθινόπωρο στο χειμώνα, λέω στην Άννα. Στα υψόμετρα που ελπίζω να βρεθούμε, πρέπει να έχει πέσει πολύ χιόνι. Αν ξανοίξει λίγο ο καιρός, θα δεις ονειρεμένες εικόνες μέσα απ' το φακό της μηχανής σου.*

χιονιού. Είναι όμως αδύνατο πια να υπαναχωρήσουμε στην απόφασή μας. Άλλωστε είναι μια πρώτη τάξεως ευκαιρία να εξασκηθούμε τις πραγματικές δυνατότητες του SUZUKI JIMNY, του νέου μας συντροφού.

Τα πρώτα δυο-τρία χιλιόμετρα του χωματόδρομου είναι απλά λασπωμένα και οι κορφές των δέντρων μοιάζουν πασπαλισμένες με ζάχαρη άχνη. Καθώς όμως κερδίζουμε υψόμετρο, το χιόνι καλύπτει και το οδόστρωμα και το ύψος του ανεβαίνει με γεωμετρική πρόοδο. Εδώ και μερικά λεπτά δεν διακρίνεται ίχνος χρώματος, δρόμος, δέντρα, πλαγιές, έχουν καλυφθεί με παχύ στρώμα χιονιού. Η μεταμόρφωση της φύσης είναι καθολική. Δεν υπάρχουν πια άσχημα ή λιγότερο όμορφα σχήματα, όλα τα πράγματα έχουν αποκτήσει ένα απαλό λευκό περίγραμμα, σαν να τα άγγιξε κάποιο μαγικό ραβδί. Ακόμα και το πιο μικρό δέντρο, ο πιο χαμηλός θάμνος, η πιο ταπεινή πέτρα ή κλαδάκι συμβάλλουν στη δημιουργία του ονειρεμένου αυτού λευκού σκηνικού, που ξεδιπλώνεται μπροστά μας. Ο ήλιος, που ως

Μοναχική φιγούρα κυνηγού μεσ' το χιόνι. Άρκεσε η χιονόπτωση μιας μόνον νύχτας- για να σκεπαστεί με πυκνό χιόνι η ορεινή περιοχή του Παρανεστίου.

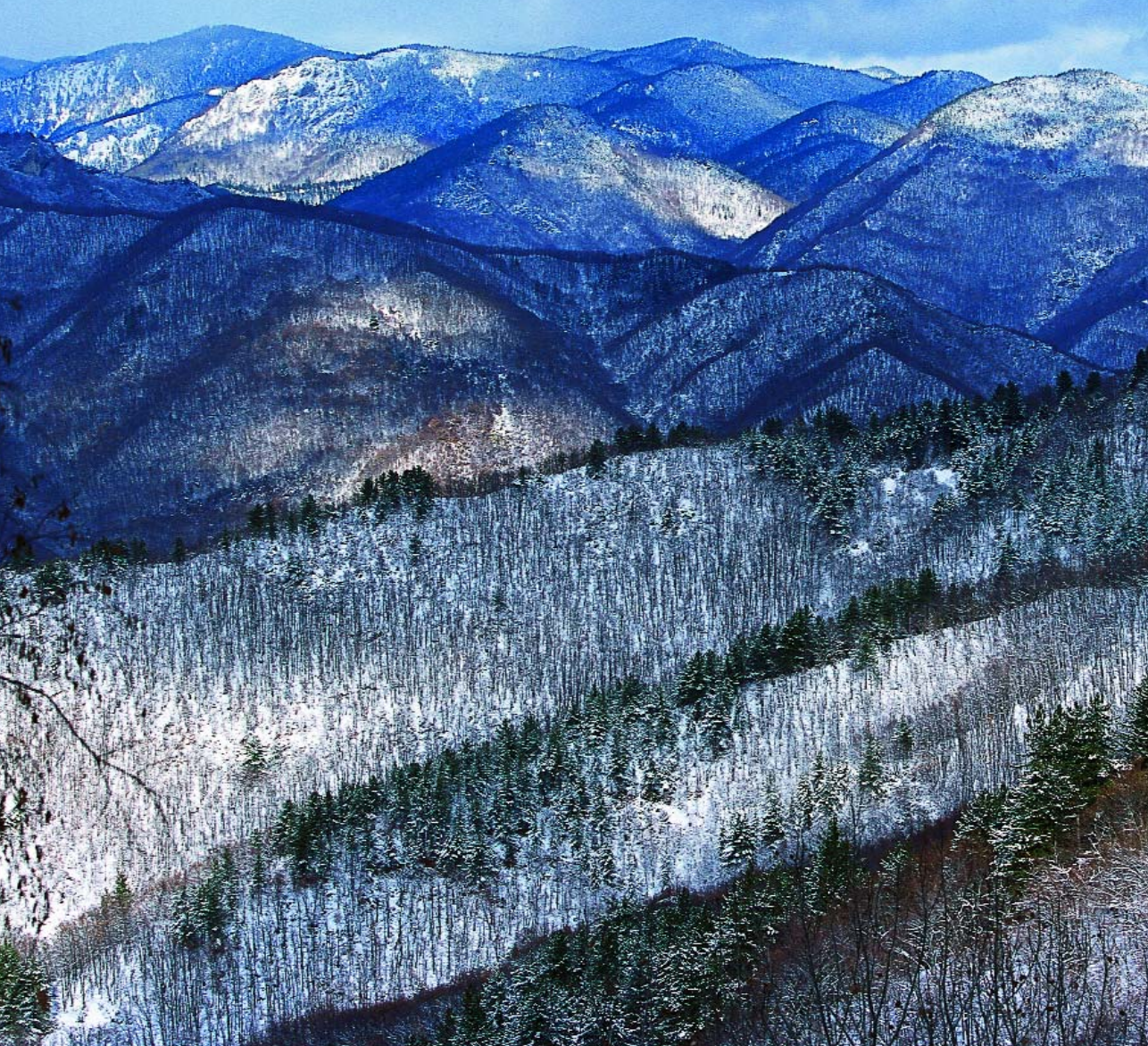
Παίρνουμε τον γνωστό ασφαλοστρωμένο δρόμο βόρεια του Παρανεστίου και μετά από μερικά λεπτά οι πρώτες κορυφές της Ροδόπης προβάλλουν κατάλευκες. Στρίβουμε αριστερά για Θεοριά και όλες οι βουνοπλαγιές περισσότερο ή λιγότερο, ανάλογα με το υψόμετρο τους, είναι χιονισμένες. Εξαιρετική η οπτική αίσθηση που δημιουργείται από την ανάμειξη των ζωηρών ακόμα φθινοπωρινών χρωμάτων με το πρώτο χιόνι του χειμώνα. Είναι μια εικόνα δυσπρόστατη και πανέμορφη, οι δυο γειτονικές εποχές του χρόνου φανερώνονται μπροστά μας ισότιμα, χωρίς καμιά να επικρατεί εις βάρος της άλλης.

Φτάνουμε στην πινακίδα και στρίβουμε δεξιά στον φαρδύ δασικό χωματόδρομο. Έχουμε μπροστά μας μια άγνωστη ορεινή διαδρομή, που ως την επιστροφή μας στο ξενοδοχείο, ξεπερνάει τα 80 χιλιόμετρα. Τα περισσότερα απ' αυτά πρέπει να είναι χιονισμένα, δεν είμαστε προετοιμασμένοι να τα αντιμετωπίσουμε ούτε με αλυσίδες ούτε με λάστιχα

την ώρα αυτή έμενε κρυμμένος, αρχίζει πού και πού να ξεπροβάλλει από τα σύννεφα και το τοπίο γλυκαίνει ακόμη περισσότερο. Δεν φυσάει ούτε κάνει ιδιαίτερο κρύο. Οι συνθήκες, την πρώτη αυτή πραγματική μέρα του χειμώνα είναι ιδανικές, δεν θα μπορούσε η πολυήμερη παραμονή μας στο Παρανέστι να ολοκληρωθεί με τρόπο ωραιότερο.

Κάθε λίγο βγαίνει η Άννα από το αυτοκίνητο, βαδίζει αρκετά μεσ' το χιόνι και φωτογραφίζει ασταμάτητα. Είμαι βέβαιος, πως αν η διαδρομή ήταν μικρότερη, θα προτιμούσε να την καλύψει με τα πόδια. Ανεβαίνουμε συνεχώς, το χιόνι ξεπερνάει πια τους 20 πόντους. Με την "γρήγορη τετρακίνηση" το αυτοκίνητο δεν έχει κανένα πρόβλημα, κινείται επάνω στο μαλακό χιόνι με μεγάλη ευχέρεια. Η μέση όμως ωριαία ταχύτητα κυμαίνεται σε απελπιστικά επίπεδα. Συνεπαρμένη όπως είναι η Άννα από την ομορφιά της φύσης, είναι απόλυτα προσηλωμένη στις φωτογραφίες της. Το τελευταίο πράγμα που φαίνεται να την

απασχολεί είναι η σχέση χρόνου και απόστασης, με αποτέλεσμα σε δυο ώρες να έχουμε καλύψει λιγότερα από 15 χιλιόμετρα. Είναι μαθηματικά βέβαιο, πως αν συνεχίσουμε με τους ίδιους ρυθμούς, στα μισά της διαδρομής αντί για ήλιο θα βλέπουμε φεγγάρι.

Κάποια στιγμή ο ήλιος, συμμεριζόμενος ίσως τους προβληματισμούς μου, κρύβεται πίσω από βαρειά σύννεφα, η Άννα χάνει προσκαίρα το ενδιαφέρον της για φωτογράφιση και εγώ καταφέρνω να κερδίσω μερικά χιλιόμετρα. Λίγο αργότερα όμως φτάνουμε σ' ένα σημείο, που ακόμα κι εγώ παρακαλώ να ξαναβγει ο ήλιος. Κάτω από το δρόμο χαμηλά μας αναπτύσσεται με κατεύθυνση βορειο-

ανατολική μια τεράστια χαράδρα μήκους πολλών χιλιομέτρων, που οι πλαγιές της είναι καλυμμένες με απέραντα δάση οξυάς. Έτσι όπως το χιόνι έχει καλύψει το έδαφος κάτω απ' τα γυμνά δέντρα, δημιουργείται μια υπέροχη διχρωμία λευκού-καφέ, που γίνεται ακόμη συναρπαστικότερη, με τα αλλεπάλληλα επίπεδα και τις φωτοσκιάσεις του εδάφους. Είναι ένα πολύπλοκο ανάγλυφο, από τα θαυματικότερα που έχουμε ως τώρα αντικρίσει. Στο βάθος της χαράδρας κυλάει αθέατο το **Ρέμα του Φαρασινού**, ενώ ο βόρειος ορίζοντας καλύπτεται από ένα σύστημα κορυφών, που ανάμεσά τους σχηματίζεται το θρυλικό **Παρθένο Δάσος του Φρακτού**, δίπλα

Κάτω χαμηλά η χαράδρα του Ρέματος Φαρασινού και βόρεια στο βάθος οι κορυφογραμμές του Παρθένου Δάσους του Φρακτού. Τοπίο εντυπωσιακό με τις φωτοσκιάσεις- τις χαραδρώσεις και τα αλλεπάλληλα επίπεδα.

και μολυβένιος κρέμεται ο ουρανός πάνω απ' τα κεφάλια μας, πού και πού χιονίζει. Παρόλα αυτά το JIMNY συνεχίζει ακάθεκτο τη μοναχική του πορεία μεσ' το χιόνι. Βέβαιο για τις δυνατότητές του, απολαμβάνουμε κάθε δευτερόλεπτο της διαδρομής μας.

Ξαφνικά ο δρόμος διχάζεται μπροστά μας. Είναι μια εξέλιξη δυσάρεστη, που δεν την είχαμε προβλέψει. Η προχωρημένη ώρα της ημέρας και οι κακές καιρικές συνθήκες μας απαγορεύουν την πολυτέλεια να καθυστερήσουμε και πολύ περισσότερο να χαθούμε. Ίσως από την ορθότητα της επιλογής μας εξαρτάται, αν θα βρεθούμε απόψε πλάι στο αναμμένο τζάκι της PHILOXENIA ή θα διανυκτερεύσουμε στο δάσος. Ποιος δρόμος είναι όμως ο σωστός; Ο χάρτης δεν μας βοηθάει καθόλου. Είναι μια λεπτομέρεια του δασικού οδικού δικτύου, που δεν περιέχεται σε χάρτη αυτής της κλίμακας.

Πριν μοιράσω με την απόφασή μου τις πιθανότητες, προσπαθώ να σκεφτώ ψύχραιμα. Αν και καλυμμένοι οι δρόμοι από παχύ στρώμα χιονιού, τα όρια του οδοστρώματός τους είναι ευδιάκριτα. Ο δεξιός κατηφορίζει ελαφρά και, έστω και λίγο, είναι στενότερος από τον αριστερό. Η σημαντικότερη όμως διαφορά τους είναι, ότι κατά μήκος του αριστερού δρόμου διακρίνεται σκαμμένο ένα χαντάκι, που προφανώς έχει γίνει από τα μηχανήματα του Δασαρχείου για λόγους προστασίας του δρόμου από τις έντονες βροχοπτώσεις.

-Αυτή πρέπει να είναι η κύρια οδική αρτηρία λέω στην Άννα και ξεκινάω με αποφασιστικότητα. Μερικές εκατοντάδες μέτρα αργότερα η ποικιλία των δέντρων μεταβάλλεται ελαφρά, γύρω από το δρόμο αναπτύσσονται μικρές συστάδες από σημύδες. Σ' αυτό το σημείο διακρίνουμε αναμμένα φώτα απέναντί μας. Είναι ένα μεγάλο αγροτικό 4X4, προφανώς με κνηγούς. Σταματάμε και τους χειρατάμε.

-Ναι καλά πάτε για το Εργοτάξιο του Λεπίδα, είναι όμως αρκετός δρόμος ακόμα. Στην διασταύρωση να στρίψετε δεξιά.

στα σύνορα με τη Βουλγαρία.

Πάνω από 20 λεπτά μένουμε καθηλωμένοι στο ίδιο σημείο αναμένοντας την εύνοια του ήλιου. Και μόνον όταν η Άννα δηλώνει πλήρως ικανοποιημένη, αποφασίζουμε να συνεχίσουμε. Ήδη όμως η μέρα προχωράει τα, ούτως ή άλλως, περιορισμένα χρονικά περιθώρια στενεύουν. Περνάμε απέναντι από το **Εργοτάξιο της Στάμνας**. Είναι θαμμένο μεσ' το χιόνι και κλειστό, χωρίς ίχνος ανθρώπινης παρουσίας. Το μέσο υψόμετρο της περιοχής ξεπερνάει τα 1400 μέτρα, το ύψος του χιονιού πλησιάζει τους 40 πόντους. Οι καιρικές συνθήκες μεταβάλλονται, η θερμοκρασία πέφτει αισθητά. Ο ήλιος έχει χαθεί από ώρα, βαρύνει

Χαράδρα με το "Ρέμα Τσουκάλι"- στο δρόμο για το Εργοτάξιο του Λεπίδα.
στο χιονισμένο τοπίο

Ο ήλιος βρίσκει για λίγο μια δίοδο μέσα από τα σύννεφα και χαρίζει μια υπέροχη γλυκύτητα.

Τέλη Νοέμβρη στο Μεγάλο Λιβάδι. Οι χιονισμένες Ερυθρελάτες δημιουργούν μια πρώιμη χριστουγεννιάτικη εικόνα.

Καταλαβαίνω απόλυτα το νόημα των λόγων τους. Αν στρίψουμε αριστερά, θα υποχρεωθούμε να κινηθούμε περιφερειακά, στον μακρύ δρόμο που περνάει από το Μεγάλο Λιβάδι. Λίγο πριν πέσει η νύχτα διακρίνουμε τη στέγη από το Εργοτάξιο του Λεπίδα. Καπνός βγαίνει από την καμινάδα. Είναι ένας και μόνος άνθρωπος, μαζί με τα σκυλιά του συγκροτήματος. Τον χαιρετάμε και κατηφορίζουμε τη γνωστή μας πια διαδρομή για το Παράνεστι ...

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΛΕΥΚΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ

-Μου φαίνεται, πως δεν το χόρτασα το χιόνι ακόμα, μου λέει το άλλο πρωί η Άννα.

-Το περίεργο είναι, πως κάπως έτσι αισθάνομαι κι εγώ, της απαντάω. Ίσως γιατί στη διαδρομή μας δεν συναντήσαμε χιονισμένες ερυθρελάτες.

-Και θα ξαναπάτε ως το Μεγάλο Λιβάδι; ρωτάει έκπληκτος ο Σάββας. Τι να σας πω βρε παιδιά, θαυμάζω το κουράγιο σας.

Έχοντας στη διάθεσή μας μια ολόκληρη μέρα

και σύμμαχό μας έναν θαυμάσιο καιρό, ξεκινάμε την τελευταία περιήγησή μας.

Αρχοδόρεμα, Σίλλη, Πρασινάδα, Διπόταμα, πόσο διαφορετικοί ήταν όλοι αυτοί οι τόποι μόλις δυο μέρες πριν και πόσο αλλιώτικοι θα είναι την άνοιξη ή το καλοκαίρι! Έτσι θα πρέπει να γνωρίζει κάποιος την Ελλάδα. Σ' όλες τις εποχές, με όλα τα χρώματα της φύσης!

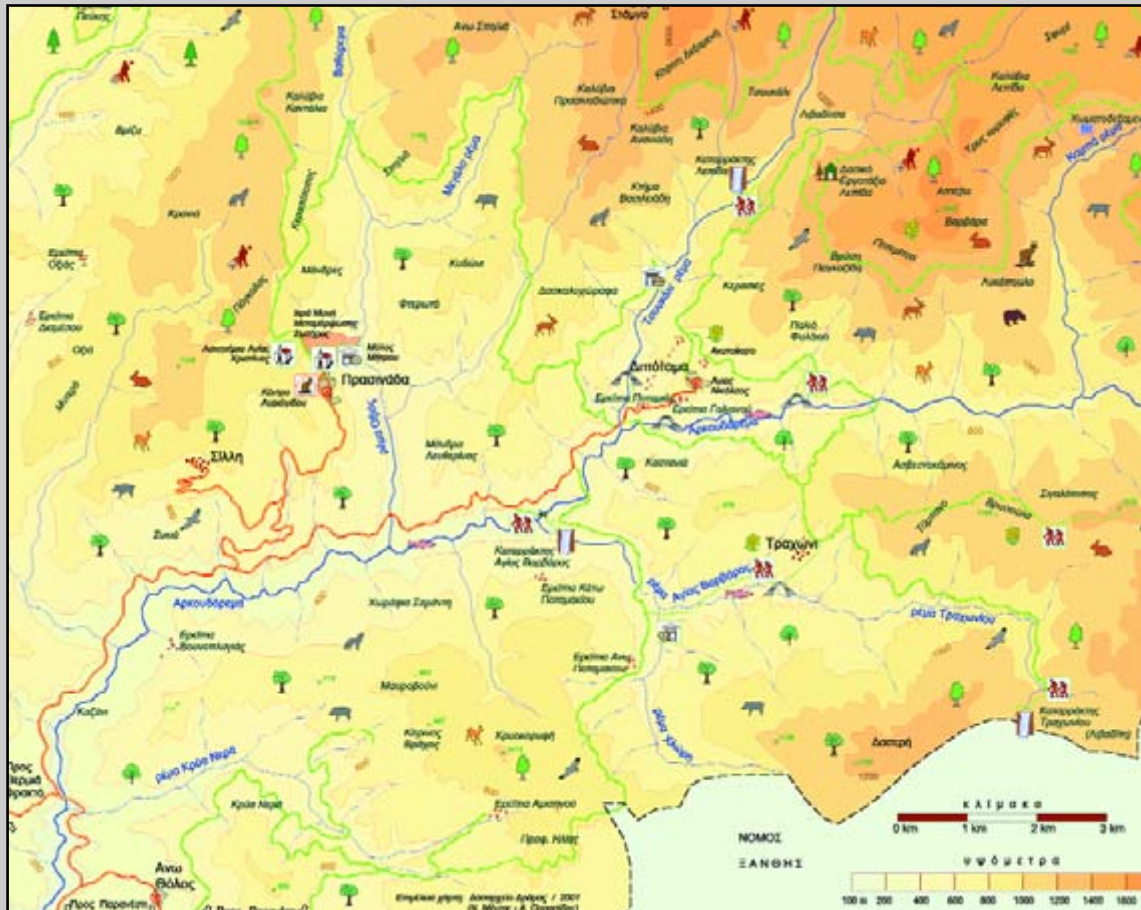
Το απομνημόσυνο μας βρίσκει να τριγυρνάμε στα υψίπεδα του Μεγάλου Λιβαδιού. Ψάχνουμε να βρούμε τον Καταρράκτη του Σκοτεινού και στη θέση του αντικρίζουμε μια κολώνα πάγου. Στο Ρέμα του Καμπά επικρατεί σιωπή και ακινησία, τα νερά έχουν πάψει να κελαρύζουν. Ήχος και κίνηση μοιάζουν να έχουν χαθεί από το Μεγάλο Λιβάδι, η φύση απολαμβάνει την ηρεμία της. Φτάνουμε στις Ερυθρελάτες. Το θέαμα των χιονισμένων δέντρων με τις ντελικάτες κορμωστασιές είναι ανεπαναλήπτο. Είναι σαν να γέμισε η περιοχή με δεκάδες Χριστουγεννιάτικα δέντρα.

-Θ' αργήσουμε να το ξαναδούμε έτσι το Μεγάλο Λιβάδι, λέω στην Άννα. Την επόμενη φορά αντί για χιονισμένες Ερυθρελάτες θα φωτογραφίζεις πολύχρωμα λουλούδια.

Κιόσκι ξεκούρασης εγκατεστημένο από το Δασαρχείο Δράμας- σε εξαιρετική θέση θέας- πάνω στη δασική διαδρομή από το Εργοτάξιο του Λεπίδα προς το Μεγάλο Λιβάδι. Πανομοιότυπα κιόσκια του Δασαρχείου υπάρχουν σε πολλά και στρατηγικά σημεία σε όλο τον ορεινό όγκο του Παρανεστίου.

Σχεδιασμός Χάρτη: Νίκος Μέντης, Δασολόγος Δασ. Δράμας

Θεράμ ευχαριστούμε:

Τον **Σάββα Γεωργιάδη** και την οικογένειά του για την αξέχαστη φιλοξενία τους και τις πολλαπλές εξυπηρετήσεις.

Τον **Δήμαρχο Παρανεστίου Στέλιο Ορφανίδη** για τις βοήθειές του.

Την **Αναπτυξιακή Εταιρεία Δράμας** για την συνδρομή της στο έργο μας.

Τον **Δασολόγο Άγγελο Παρασίδη** του Δασαρχείου Δράμας για τη φιλοξενία και τις πληροφορίες του.

Τον **Δασολόγο Νίκο Μέντη** του Δασαρχείου Δράμας για την φιλοτέχνηση των χαρτών της περιοχής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αναπτυξιακή Εταιρεία Δράμας, "ΜΕΛΕΤΗ

ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ-ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ", ΔΡΑΜΑ 1999 Άγγ. Παρασίδη, Διαχειριστικές μελέτες δασικού συμπλέγματος "Θόλου-Αμεινιού" και δασικού συμπλέγματος "Τραχωνίου-Διποτάμων και Δρυμού".

Γεώργιου Π. Τσότσου, "ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΓΕΦΥΡΙΑ", εκδ. UNIVERSITY STUDIO PRESS, Α' εκδ. Θεσσαλονίκη 1997.

Δήμου Δράμας, "Η ΔΡΑΜΑ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ", Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης, Δράμα 1996 (Γεωργίας Κουρτέση-Φιλίππáκη, "Νέα προϊστορικά ευρήματα από την περιοχή της Δράμας").

"ΤΑ ΛΟΥΤΡΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ", εκδ. ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, Αθήνα 2001

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Αποστάσεις Παρανεστίου:

Από Δράμα: 40 χλμ.

Ξάνθη: 48 χλμ

Καβάλα: 72 χλμ

Θεσσαλονίκη: 190 χλμ

Αθήνα: 700 χλμ.

Σιδηροδρομική σύνδεση με :

Ξάνθη, Δράμα, Θεσσαλονίκη.

Πλησιέστερο αεροδρόμιο:

Χρυσούπολη 50 χλμ.

Διαμονή:

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ "PHILOXENIA"

Τηλ. 0524/22001, 22002, FAX: 22031

Χρήσιμα τηλέφωνα:

Δημαρχείο: 0524/ 22333

Κέντρο Υγείας: 0524/ 22222, 22171

ΟΣΕ: 0524/ 22148

Βενζινάδικο: 0524/ 22364

